

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**ANKARA BÖLGESİ KLASMAN FUTBOL HAKEMLERİNİN
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serkan ÇİMEN
049466012**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK**

ANKARA – 2007

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Serkan ÇİMEN'in ANKARA BÖLGESİ KLASMAN FUTBOL HAKEMLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ başlıklı tezi tarihinde, jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı):Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK.....

Üye : Doç. Dr. Emin KURU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Velittin BALCI

.....

.....

.....

ÖNSÖZ

Gün geçtikçe popülerliğini arttıran futbol kurumunun vazgeçilmezlerinden biriside, hiç şüphesiz futbol hakemleridir.

Futbolun hakem için olmadığını söylemek doğru iken aynı şekilde hakemsizde olamayacağını söylemekte doğrudur. Peki neden?

İnsanoğlu özellikle hırsı arttığında ve müsabakayı kazanma isteği oyunun nasıl oynandığının önüne geçtiğinde çoğu zaman otoriteye saygı gösterme eğiliminde değildir.

Bizim modern toplumumuzda ,orjinal değerlerimizin yeniden keşfi için bir inceleme yapar isek ,hakem şiddeti kontrol etme yetisine sahip tek kişi ancak aynı zamanda hakem tek bir kararla istem dışı olarak şiddeti körükleyen kişide olabilmektedir.

Bir futbol maçının güzel, heyecan verici, Fair Play ilkeleri içersinde, bol gollü geçmesinde, bitmesinde veya düzensiz, olaylı, kavgalı bir hava içersinde oynanmasında hakemin rolü son derece önemlidir. Hakemlik özel olarak seçilmiş insanların topluluğu olma yolundadır. Bu toplulukta yer alan hakemlerin, futbolun ruhuna uygun belirli kişisel özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Araştırma; Türkiye Profesyonel Futbol Liginde çeşitli klasmanlarda görev alan hakemlerin kişilik özelliklerini saptamak ve belirlenen değişkenler arası farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Futbol hakemliğinin gelişmesine katkıda bulunmasını amaçladığımız bu çalışmada, çalışmanın plan aşamasından sonuç aşamasına kadar her konuda benden yardımlarını esirgemeyip yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK' e araştırmanın istatistik çözümlmelerini gerçekleştirme ve bulguların yorumlanmasında görüşlerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Canan SAVRAN' a bu çalışmanın Ankara Bölgesi Klasman Hakemleri üzerine yapılmasına destek veren başta Futbol Federasyonu MHK Başkanı Sayın Mustafa ÇULCU' ya, MHK Genel Sekreteri Sayın Ali KUNAK' a, FIFA Hakemimiz Sayın Selçuk DERELİ' ye, Ankara İl Hakem Komitesi Üyelerine ve Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerine teşekkür ederim.

Ankara, 2007

Serkan ÇİMEN

ÖZET

ANKARA BÖLGESİ KLASMAN FUTBOL HAKEMLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Çimen, Serkan

Yüksek Lisans, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK

2007

Durum saptaması olan bu araştırma, Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde görev alan futbol hakemlerinin kişilik özelliklerini saptamak ve çeşitli değişkenlere göre aralarındaki farklılıkları belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2005-2006 futbol sezonunda Ankara Bölgesine kayıtlı 6 Bayan ve 62 Erkek olmak üzere 68 profesyonel futbol hakemi oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak; Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin kişilik özelliklerini belirlemek için “Sıfat Tarama Listesi” (Adjective Check List) adlı kişilik testi ile “Hakem Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler ; iki grubun karşılaştırılması için Mann-Whitney “U” ve ikiden çok grubun karşılaştırılması için Kruskal Wallis testleri ile analiz edilmiştir. İşlemler için ACL bilgisayar programı ve SPSS for Windows paket programı kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre;

1. Örneklem grubunu oluşturan Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin en baskın beş kişilik özelliğinin; ideal benlik, başatlık, özgüven, yaratıcı kişilik ve düzen olduğu görülmektedir.
2. Hakemler klasman alt ölçeğine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
3. Hakemler cinsiyet değişkenine göre danışmaya hazır bulunuşluk alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık göstermektedir.
4. Hakemler meslek değişkenine göre şefkat alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık göstermektedir.
5. Hakemler eğitim durumu alt ölçeğine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
6. Hakemler ekonomik durum değişkenine göre duyguları anlama, şefkat, yakınlık, danışmaya hazır oluş ve ideal benlik alt ölçeklerinde anlamlı farklılık göstermektedir.
7. Hakemler hakemliği seçme değişkenine göre sebat, düzen, değişiklik ve yaratıcı kişilik alt ölçeklerinde anlamlı farklılık göstermektedir.
8. Hakemler memnuniyet değişkeni derecesine göre sebat, düzen, bağımsızlık, saldırganlık, değişiklik ve uyarlık alt ölçeklerinde anlamlı farklılıklar göstermektedir.
9. Hakemler çalışma süresi alt ölçeğine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
10. Hakemler yaş değişkenine göre sebat ve düzen alt ölçeklerine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Kişilik, kişilik özelliği, hakem

ABSTRACT

TO INVESTIGATION THE PESONEL CHARACTERISTICS THE FOOTBALL REFEREES IN THE AREA OF ANKARA

Çimen, Serkan

Yüksek Lisans, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Belgin GÖKYÜREK

2007

This research has been conducted to identify and differentiate the characteristics of football referees charged in Turkish Professional Football Leagues on the basis of the following criteria.

The sample of research is composed of 68 professional football referees 6 females 68 males, who are registered in Ankara district in 2005-2006 football season.

The personality test of “Adjective Check List” and “Personal Information Forms for Referees” have been used to identify the characteristics of Ankara District Classified Football Referees.

Data obtained from research are analysed with Mann-Whitney “U” test in order to compare two groups and Kruskal Wallis test in order to compare more than two groups. For these proceedings ACL computer programme and SPSS for Windows programme are used.

According to the findings;

1. The most dominant five characteristics of the Ankara District Classified Football Referees forming the sample group are seen as; ideal self, dominance, self confidence, creativity and orderliness.
2. No significant difference has been observed on the sub scale of referees’ classification.
3. A significant difference is observed among the male and female referees on “readiness for asking advise” sub scale.
4. Referees are observed to differ on the “affection” sub scale according to their occupations.
5. No significant difference has been observed on the sub scale of referees’ education..
6. Referees on the basis of their economic situation, differ on “empathy, affection, proximity, readiness for asking advice and ideal self” sub scales.
7. According to the differences in their choice of becoming a referee, “perseverance, orderliness, independence, tolerance for change and creativity” sub scales were observed to be significantly different among referees.
8. Referees show a significant difference on the basis of “perseverance, orderliness, independence, agressiveness, tolerance for change and obedience“ sub scales according to their job satisfaction degrees.
9. According to work time sub scale, no significant difference is observed.
10. According to the age variable of referees, there is a meaningful difference on “perseverance and orderliness” sub scales.

Key words: Personality, characteristics, referee

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ONAY LİSTESİ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	vii

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Varsayımlar	6
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	6
1.7. Tanımlar	6

BÖLÜM 2

2. KİŞİLİK	10
2.1. Kişilik Kavramı	10
2.2. Terim Olarak Kişilik ve Tarihte Kişilik Teriminin Kullanımı	11
2.3. Kişiliğin Tanımlanması	12
2.4. Mizaç	15
2.5. Karakter	15
2.6. Kişilik Gelişimi	15
2.6.1. Biyolojik Etmenler	16
2.6.2. Çevresel Etmenler	17
2.7. Kişilik Kuramı	17
2.7.1. Sigmund Freud ve Psikanalitik Kuram	18
2.7.2. Davranışçı Psikoloji	20
2.7.3. Cari Rogers ve Fenomenolojik Benlik Kuramı	20
2.7.4. Alfred Adler' in Kişilik Kuramı	22
2.7.5. Cari Jung' un Kişilik Kuramı	23
2.7.6. Dollard ve Miller' in Pekiştirme Kuramı	23
2.7.7. Gestalt Psikojisi	24
2.7.8. Abraham Maslow' un Kişilik Kuramı	25
2.7.9. Erich Fromm' un Kişilik Kuramı	26
2.7.10. Lulian Rotter' in Kuramı	27
2.7.11. Henry Murray ve Personoloji	27
2.8. Kişilik Tabakaları	29

3.	HAKEM	30
3.1.	Hakem Kavramı	30
3.2.	Hakemliğin Tanımlanması	31
3.3.	Hakemliğin Tarihçesi	32
3.4.	Hakemliğin Kişiliği	35
4.	İlgili Çalışmalar	38

BÖLÜM 3

5.	YÖNTEM	41
5.1.	Araştırma Modeli	41
5.2.	Evren Örneklem	41
5.3.	Kullanılan Veri Toplama Aracı	41
5.4.	Veri Toplama Aracının Uygulanması	46
5.5.	Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	47

BÖLÜM 4

6.	BULGULAR ve YORUM	49
6.1.	Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemleri Örnekleme İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	49
6.1.1.	Kişisel Bilgiler	49
6.1.2.	Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımına Göre Ortaya Çıkan Kişilik Özelliklerine İlişkin Bulgular	54
6.1.3.	Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçekleri için Yapılan Farklılıklara İlişkin Bulgular.	56

BÖLÜM 5

7.	SONUÇ ve ÖNERİLER	88
7.1.	Sonuçlar	88
7.2.	Öneriler	92
	KAYNAKÇA	93
	EKLER	100
Ek-1:	Hakem Kişisel Bilgi Formu	100
Ek-2:	Sıfat Tarama Listesi	101

KISALTMALAR

ACL : Sifat Tarama Listesi

SLH : Süper Lig Hakemi

SLYH : Süper Lig Yardımcı Hakemi

AKH : İkinci Lig A Klasman Hakemi

BYNA : Bayan İkinci Lig A Klasman Hakemi

BKH : İkinci Lig B Klasman Hakemi

BYNB : Bayan İkinci Lig B Klasman Hakemi

CKH : Üçüncü Lig Hakemi

CKYH : Üçüncü Lig Yardımcı Hakemi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin klasmanlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	50
Tablo 2: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin mesleklerine göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	50
Tablo 3: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin cinsiyetlerine göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	51
Tablo 4: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin öğrenim durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	51
Tablo 5: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin ekonomik durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	51
Tablo 6: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin hakemliği seçme nedeni durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	52
Tablo 7: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin memnuniyet durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	52
Tablo 8: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin hakemlik yılları durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	52
Tablo 9: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin yaş durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları	53
Tablo 10: ACL Alt Ölçek Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	54
Tablo 11: Hakemlerin Meslek Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri	56
Tablo 12: Hakemlerin Meslek Değişkenine Göre ACL Alt Ölçek Puanları İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları	59
Tablo 13: Hakemlerin Cinsiyet Değişkenine Göre ACL Kişilik Testi Alt Ölçek Puanları İçin Yapılan Nonparametrik Mann-Whitney "U" Testi Sonuçları	60
Tablo 14: Hakemlerin Eğitim Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri	63
Tablo 15: Hakemlerin Eğitim Değişkeni İçin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	65
Tablo 16: Hakemlerin Ekonomik Durum Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri	66
Tablo 17: Hakemlerin Ekonomik Durum Değişkeni İçin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	68
Tablo 18: Hakemlerin Hakemliği Seçme Nedenleri Durum Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri	69
Tablo 19: Hakemlerin Hakemliği Seçme Nedenleri Durum Değişkeni İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları	73
Tablo 20: Hakemlerin Hakemlikten Memnuniyet Durumları Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri	74
Tablo 21: Hakemlerin Hakemlikten Memnuniyet Durumları Değişkeni İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları	76
Tablo 22: Hakemlerin Hakemlik Yaptıkları Süre Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama ve Değerleri	78
Tablo 23: Hakemlerin Hakemlik Yapma Süreleri Değişkeni	

İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları	81
Tablo 24: Hakemlerin Yaş Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri	82
Tablo 25: Hakemlerin Yaş Değişkeni İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları	86

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, alt problemleri, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu:

Kişilik konusu öteden beri psikoloji biliminin kuşkusuz en önemli uğraş alanlarından biri olmuştur. Bu alanda yazılan, çizilen her şey ve yapılan tüm araştırmalar, kişiliği tanıma yönünde birçok kavram ve kuramın ortaya çıkmasına ve bunların değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

Kişilik, bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Bütün bu özellikler, bireyde kendine özgü ve ahenkli bir bütün oluşturur. Kişilik adı altında toplanan bu özellikler bireyi diğer bireylerden ayırıcı niteliğe sahip olur (Savran, 1993, s. 9). Kişilik gelişimini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Kişiliği etkileyen en önemli faktör benlik kavramıdır. Benlik kavramı özellikle insancıl psikologlar tarafından öncelikle incelenmektedir. Benlik, bireyin kendi kişiliğine ilişkin görüş tarzıdır. Bireyin ne olması, nasıl davranması gerektiğine ilişkin kendisine kazandırdığı değer yargıları, ideal benliği oluşturur.ideal benlik ile benlik tasarımı arasında tutarlılığın olması iyi bir ruh sağlığı için gereklidir.

Beden , akıl ve ruh insan varlığında birleşmiş ve kaynaşmıştır. Akıl ve ruhu birlikte düşünürsek iki yönü arasında denge kuramayan insan rahatsızlığa ve mutsuzluğa mahkumdur. İnsanlar bedeni yönden sağlam ve hasta olabilecekleri gibi, psikolojik yönden de sağlam, sıhhatli veya hafiften başlayıp derece derece önemli rahatsızlıklar içinde bulunabilirler. Bundan dolayı maddi manevi yapısı arasında denge kurabilen beden ve ruh sağlıklarını koruyup geliştirebilen insanlar mutlu bir hayat yaşayabilirler.

Her insan dışarıdan bakıldığında tıpa tıp birbirinin aynı olan olayları yaşar. Ancak her biri az yada çok birbirinden farklı tepkiler gösterip, farklı davranış biçimleri sergiler. Yakınıni kaybeden birisinin gösterdiği davranış biçimleri, her ne kadar toplumsal norm ve değerlerin sınırları içinde şekillense bile, en azından içsel süreçler bakımından bir başkasınınkine asla birebir uymayan öznel bir yön taşıyacaktır.

İnsan bir ortam içerisinde yaşar, davranışlarda bulunur ve ilişkiler kurar. Yaşam süresi içinde çeşitli faktörler ve olgular bu davranış ve ilişkileri etkiler. Bu etkiler insanın kendi kişiliğinden , içinde yaşadığı toplumdan ve toplumun içinde bulunduğu doğadan kaynaklanır (Başer, 1986).

Aynı toplum kesimine mensup bireylerin yaşadıkları bir olay karşısında takındıkları tavır ve sergiledikleri davranış biçimleri, yaklaşık bir benzerlik gösterir. Ancak farklı bir toplum kesimine mensup bireylerin aynı olay karşısında gösterdikleri tepki ve davranış formu birbirleriyle kıyaslanamayacak şekilde farklılık gösterir.

Psikolojinin en kapsamlı ve karmaşık konusu olan kişilik çoğu zaman karakter ve mizaç kavramları ile karıştırılır. Hatta bazen bu terimlerin eş anlamda kullanıldığı olur. Özgül anlamında karakter, insanın içinde bulunduğu toplumun ahlak anlayışı ve değerler sistemine uygun bir davranış tarzını benimseyip benimsemediğini anlatır. Mizaç ise, insanın devimsel ve özellikle duygusal yaşamının niteliklerini anlatan bir kavramdır. Mizaç üzerinde beden kimyasının etkisinin olduğu, çok eskiden Hipokrat zamanından beri dikkati çekmiştir. İç salgı bezleri üzerinde yapılan araştırmalar, bu görüşü desteklemektedir. İnsanın ahlaksal ve duygusal hayatının özellikleri, kişiliğinin yanlarını oluşturduğundan; kişilik, her iki kavramı (karakter ve mizaç) da içine alan daha kapsamlı bir kavramdır (Baymur, 1994).

Kişilik çok çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımları üç bölüme ayırmak mümkündür. (1) Gözlenebilir, kendine özgü ölçülebilir davranışlara önem veren psikologlara göre kişilik, her insanda alışkanlıklarının ve davranış sistemlerinin bir toplamıdır. (2) Kişinin daha çok toplumda oynadığı role önem verenler, kişiliği insanın başkaları üzerinde bıraktığı izlenimlerin tümü olarak açıklarlar. (3) Nihayet, derinlik psikologları, kişiliği insanın çevresine, kendisine özgü uyumunu sağlayan iç güçlerin dinamik bir örüntüsü olarak tanımlar. Derinlik psikologlarına göre kişilik id, ego ve süperego olmak üzere birbiriyle ilişkili üç ayrı bölümden meydana gelir

(Baymur, 1994).

Kişilik, bir insanı başkalarından ayıran bedensel ve ruhsal özelliklerin tümüdür. Ayrıca bireyi başkalarından ayıran, kendine özgün (karakteristik) davranışların bütünü olarak tanımlanır (Köknel ve diğerler, 1980).

İnsanın hayatta başarıya ulaşabilmesi için ruh sağlığı yerinde bir kişilik geliştirmesi gerekir. Kişinin iç çatışmaları, bilinç altı ve bilinçli kaygı ve korkuları olmayan sağlam tatmin edici fikri, ahlaki ve sosyal alışkanlıklara sahip sağlıklı, uyumlu dengeli ve verimli tavır ve alışkanlıklardan mürekkep bir kişiliğin oluşması gerekir.

Böylesine karmaşık bir yapısı olan kişiliği değerlendirmek, hele spor kamuoyunda sıkça bahsi geçen futbol hakemlerinin kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Futbol hakemliği psikolojik ve bilişsel (zihinsel) yönleri olan bir fiziksel eylemdir. Olayın farkına varan hakem çok kısa bir zaman dilimi içerisinde karar vermek durumundadır. Kısaca hakem uyarıcıyı seçerek algılar, analiz eder, kategorilere ayırır, kıyaslama yapar ve daha sonra bu uyarana en uygun tepkiyi verir (Cel, 1994).

2000 Avrupa Yıllarca 'gerekli bir şeytan' olarak kabul edilen hakem, yapılan araştırmalar ve futboldaki profesyonelliğin büyük bir hızla gelişmesi ile günümüzdeki modern konuma gelmiştir (Cel, 1994).

Araştırmalara göre bilginin % 85'lik kısmı görerek elde edilmektedir ve bu şekilde direkt bir görüşle futbol şampiyonasında elit hakemler üzerinde yapılan son araştırmaya göre bir hakem dakikada en az 2-3 karar verme durumundadır. Bu rakama kendi içinde vermediği kararlar da dahildir. Bu şartlar altında hakemlik için yüksek derecede motivasyon şarttır (TFFHGD, 2001).

Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri, onun işine ilişkin geliştirdiği değerleri etkilemektedir. Çekingen ve tutucu kişilik özellikleri gösteren birey işinde yaratıcılığa, ilerlemeye, risk almaya, başarıya yönelik değerler geliştiremeyecektir. Bu da bireyin sahip olduğu yeterlilikleri etkileyecektir. Karar planlama, örgütsel iletişim, kişiler arası ilişkiler, uygulama gibi basamaklar bireyin kişisel özellikleri arasında yakın ilişkiler bulunmaktadır. Sosyal, dışa dönük, yaratıcı birey diğer bireylerle iyi ilişkiler kurabilir, kişiler arası ilişkilerini güçlendirir. Aynı şekilde

örgütsel iletişimi artar. Bireyleri karar basamağında etkili hale getirir. Karar basamağında etkili bireylerin motivasyonları ve yaratıcılıkları başarı grafiğinin yükselmesinde olumlu katkılar sağlar. Dolayısıyla hakemlerin sosyal, dışa dönük, yaratıcı, diğer bireylerle iyi ilişkiler kurabilen özelliklere sahip olmaları başarıları açısından büyük önem taşımaktadır.

Hakemlerin genelde otoriter bir kişiliğe sahip olduğu inancı oldukça yaygın olsa da hiçbir bilimsel çalışma bu fikri desteklememiştir. Hakemlikte ideal profili belirlemek için yapılan araştırmalar da anlamlı bulunmadığından bırakılmıştır (Cel, 1994).

Hakemler saha içinde ve saha dışında pek çok baskılara maruz kalmaktadır. Her müsabaka sonrasında günah keçisi ilan edilir, olumlu veya olumsuz her türlü sonuçtan onlar sorumlu tutulur ve en önemlisi kişilikleri hakkında çeşitli yorumlar yapılır. Tüm bu gelişmeler, hakemler üzerinde gerek psikolojik gerekse zihinsel olarak olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Futbol hakemlerinin müsabaka öncesinde, sırasında ve sonrasında karşılaştıkları çeşitli olumsuz tepkiler karşısında moral bozukluğuna uğramadan başarıyla görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Müsabaka sırasında futbolcuları, teknik heyetteki kişileri, takım yöneticilerini ve taraftarı tedirgin edici davranışlardan sakınmaları hakemlerin kişilikleriyle yakından ilgilidir.

Peki , futbol hakemleri hangi kişilik özelliklerine sahiptir? Sahip oldukları kişilik özellikleriyle hakemlik müessesesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Bu çalışmada futbol hakemlerinin hakemlik müessesesi ile sahip oldukları kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler olup olmadığının cevabı aranacaktır. Hakemlik ve sahip oldukları kişilik özellikleri arasında çıkacak olan ilişkiler bu alanda yapılacak olan çalışmalara yeni bir boyut kazandıracaktır.

1.2. Problem Cümlesi:

Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin kişiliklerinin ölçülmesi amacı ile kullanılan sıfat tarama listesinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların dağılımı nedir? Bu puanlara göre Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin kişilik özellikleri nasıl

değerlendirilmektedir?

1.3. Alt Problemler:

Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin kişilik özellikleri:

- a) Buldukları klasmanları,
- b) Meslekleri,
- c) Cinsiyetleri,
- d) Öğrenim durumları,
- e) Maddi durumları,
- f) Hakemliği seçme nedenleri,
- g) Memnuniyet durumları,
- h) Kaç yıldır hakemlik yaptıkları,
- ı) Yaşları,

değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Önemi:

Bireyler genel olarak mesleğini seçtikten ve kendisini mesleğin uygulayıcısı olarak gördükten sonra, mesleğin gerektirdiği nitelikleri kazanabilme doğrultusunda kişiliğinde değişiklikler yapmaya başlar. Futbol hakemliği psikolojik ve bilişsel (zihinsel) yönleri olan fiziksel bir eylemdir. Hakem başarılı olmak istiyorsa çok hızlı düşünmeli ve anında karar verebilmelidir. Yapılan araştırmalarda hakemlerin dakikada en az 2-3 karar verdikleri tespit edilmiştir.

Ülkemizde futbol hakemlerinin kişilik özellikleri geniş içerikli olarak araştırılmamış bir konudur. Yapılan araştırmalar sonucunda da ideal bir profil belirlenememiştir. Futbol hakemlerinin müsabaka öncesinde, sırasında ve sonrasında karşılaştıkları çeşitli olumsuz tepkiler karşısında moral bozukluğuna uğramadan başarıyla görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Müsabaka sırasında futbolcuları, teknik heyetteki kişileri, takım yöneticilerini ve taraftarı tedirgin edici davranışlardan sakınmaları hakemlerin kişilikleriyle yakından ilgilidir.

Durum saptama çalışması olan bu araştırmadan elde edilen bulguların, genel bir profili ortaya çıkaracağı, hakem adaylarının seçimi, onlara tespit edilen olumlu kişilik özelliklerinin kazandırılması, hakemlerin olumlu kişilik özelliklerini geliştirmeleri ve olumsuz yönlerini azaltmalarına yönelik yapılan sezon içi ve sonu eğitim seminerlerine katkı sağlayacağı beklenmektedir. Ayrıca bu konuda yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık edebileceği umulmaktadır.

1.5. Varsayımlar:

1. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan “Sıfat Tarama Listesi” kişilik özelliklerini belirlemede kullanılacak geçerli ve güvenilir bir araçtır.
2. Araştırmada kullanılan “Sıfat Tarama Listesi”, “Hakem Kişisel Bilgi Formu” ndaki soruları denekler içtenlikle yanıtlamışlardır.
3. Araştırmanın örneklemini evreni temsil yeterliliğine sahiptir.
4. kullanılan ölçme araçları ve izlenen yöntemle araştırmanın amaçlarına ulaşılabilir.

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar:

1. Araştırma, 2005-2006 Futbol Sezonunda, Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinden elde eden verilerle sınırlıdır.
2. Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin kişilik özellikleri, Savran (1993) tarafından uygulanan “Sıfat Tarama Listesi” nin yirmi dört alt ölçeği ile sınırlıdır.
3. Araştırma, kullanılan istatistiksel tekniklerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar:

Kişilik: Bir insanın kendine olan özellikleri ile çevresi arasında geliştirdiği ilişkilerin oluşturduğu davranış eğilimlerin toplamıdır (Yanbastı,1990,s:11).

Kişilik Özellikleri: Kişinin duygusal ve toplumsal davranışlarına etki eden ve kişilik ayrılıklarına yol açan sürekli niteliklerdir (Öncül, 2000, s: 702).

Hakem: Hakem; düzgün yaşantısı, dürüst kişiliği ile insan psikolojisinden ve toplum sosyolojisinden anlayan, insanın bireysel ve toplumsal davranışlarını yorumlayabilen, saha içindeki ve dışındaki hareketleriyle örnek olması gereken kişidir (ORTA, 2005).

Sıfat Tarama Listesi' nde Yer Alan Yirmi Dört Alt Ölçek ve Tanımları:

- 1. Başarma:**Toplumca kabul gören değerlere sahip olma yolunda başarı çabası
- 2. Başatlık:**Guruplarda önderlik rolü üstlenmek için çalışmak,bireysel ilişkilerde etkin olma çabası
- 3 Sebat:** Yüklenilen görevleri yerine getirmede kararlı davranmak. Bir işi sonuna kadar götürebilecek kapasiteye sahip olmak
- 4. Düzen:** Özel ve iş yaşamında etkinliklerin planlanmasına önem verme
- 5. Duyguları Anlama:** Kişinin kendisinin ya da başkalarının davranışlarını ve duygularını anlama gayreti
- 6. Şefkat:** Diğer insanlara karşı samimi, destekleyici, koruyucu davranma, onlara maddi ve duygusal yardımlar sağlama davranışı
- 7. Yakınlık:** Bir gruba ait olma isteği, kişisel dostluklar kurmak ve sürdürmek
- 8. Karşı Cinsle İlişki:** Karşı cinsten kişilerle sağlıklı duygusal ve sosyal ilişkiler kurabilme

- 9. Gösteriş:** Girilen gruplarda başkalarının ilgisini çekecek şekilde davranmak
- 10. Bağımsızlık:** Başkalarından ya da toplumsal değer ve beklentilerden bağımsız hareket edebilme
- 11. Saldırganlık:** Başkalarına karşı atak ve kırıcı tavırlar takınmak
- 12. Değişiklik:** Yaşantıda tekdüzelikten uzaklaşıp, farklı deneyimler arama ve değişik yaşam tarzlarından zevk alma özelliği
- 13. İlgı Görme:** Başkalarından anlayış, sevgi ve duygusal destek görme isteği, ihtiyacı duyma
- 14. Kendini Suçlama:** Özeleştiri, suçluluk yada toplumsal yetersizlik yoluyla duygularını ifade etme
- 15. Uyarlılık:** Başkalarıyla ilişkilerinde bağımlı roller üstlenmek
- 16. Danışmaya Hazır Oluş:** Bireysel problemler, psikolojik zorlanmalar gibi olguları çözümlenebilmek için bireyin psikolojik danışmaya ihtiyaç duyması ve bunların çözümlenmesi için danışmaya hazır olması
- 17. Oto-kontrol:** Bireyin kendisi ve davranışları üzerindeki kontrol ve hakimiyeti
- 18. Özgüven:** Kişinin kendi yeteneklerine, davranışlarına olan güveni
- 19. Kişisel Uyum:** Bireyin kendi istekleri ile toplumun istekleri arasında gerekli dengeyi kurması; olaylarla baş edebilme gücü. Bireyin sevme ve çalışma becerilerini bir arada taşıması.
- 20. İdeal Benlik:** Bireyin kendine verdiği değer veya bireyin sahip olduğu

özellikleriyle kendini algılaması ile olması gerektiğine inandığı özellikler arasındaki uyum derecesi

21. Yaratıcı Kişilik: Bireyin yaşadığı toplumun değerlerinden farklı ve orjinal değerlere, fikirlere sahip olma derecesi

22. Askeri Liderlik: Güçlülük, özdisiplin, nezaket gibi toplumsal olarak liderde bulunması gerekli değerlere sahip olma.

23. Erkeksi Özellikler: Güçlülük, ataklık gibi tüm dünyada evrensel olarak kabul edilen erkeksi özelliklerine sahip olma derecesi

24. Kadınsı Özellikler: Sıcaklık, samimiyet, sempatiklik gibi tüm dünyada evrensel olarak kabul edilen kadınsı özelliklerine sahip olma derecesi.

BÖLÜM 2

2. KİŞİLİK

2.1. Kişilik Kavramı

Bireyler, fiziksel görünüşleri ile olduğu kadar tutum ve davranışları itibarıyla da birbirlerinden farklılık gösterirler. Olaylar, insanların hareketleri, duyguları ve fikirleri bakımından birbirlerinden farklı olduklarını göstermektedir. Kişisel farklılıkların nedenleri çok çeşitlidir. Eğer, sadece, aynı kültürü almış, aynı ailede yaşamış ve aynı grupta iş gören bireylerin davranışları birbirlerinin aynı olsaydı, bu farklılıkların tek nedenini farklı çevresel koşullara bağlayabilirdik. Ancak, her bireye kendine mahsus benlik ve özellik kazandıran önemli unsurları; alınan eğitim, duygusal hayat, organik bileşim ve çevre koşulları olarak belirleyebiliriz (Eren, 2001, s. 40).

Kişilik dediğimiz zaman hemen hemen herkes ne demek istediğimiz anlar ama, formel bir tanımını yapmaya çalışınca iş zorlaşır (Cüceloğlu, 2004, s. 404). Çünkü bu terim, günlük dilde çok çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin; kişiliği kuvvetli ve zayıf insanlardan söz edilir. Bazı kişiler için "iyi adam ama belli bir kişiliği yok" ya da "uzaktan çekici bir kişiliği var ama yakından tanıyacak olursanız, boş bir insandır" denir.(Baymur, 1994, s. 253). Kişilik kelimesi insanların dışındaki bazı şeyler için de kullanılabilir. Meselâ, modacılar aksesuarın giysiye kişilik kazandıracağını belirtirler. O halde kişilik nedir?

Kişilik; psikolojinin en karmaşık konularından biridir. Psikoloji, henüz kişiliğin tanımını istenilen açıklıkta ve belirli kalıplar içinde ortaya koyabilmiş değildir. Bunun pek çok nedeni vardır. Kısaca ortaya koymak gerekirse belli başlı nedenler olarak şunları söyleyebiliriz:

- Herkesin kişiliği kendine özgüdür. Parmak izi gibi onu başkalarından ayıran özellikleri vardır. Her kişinin ruhsal yapısı ve yaşantıları ayrı olduğu için ayrı kişilik geliştirmesi doğaldır
- Kişilik üzerindeki araştırmalar henüz pek yenidir. Kişiliği ölçmeye yarayan metotlar gereği kadar geliştirilememiştir.
- Kişilik, pek karmaşık ve iç içe girmiş elemanlardan meydana gelmiş bir yapıya

sahiptir. Bu nedenlerle kişiliğin açıklanışı, deneysel esaslardan çok, teorik açıklamalara bağlı kalmıştır. Böylece, kişiliğin gelişimi, kişilik özellikleri, kişilik tipleri kişiliğin elemanları... gibi önemli konular, bugün için çoğunlukla teorilere dayanmakta, deneysel olarak açıklanamamaktadır (Öztabağ, 1983, s. 173).

İnsanların özel ve ayırıcı davranışlarını tanımlamak için kullanılan sözcükler çok çeşitli ve fazladır. Örneğin Webster'in sözlüğünde insanların nasıl davrandıklarına, algılandıklarına ve hissettiklerine ilişkin 18,000 sıfat bulunmaktadır. Psikolog Gordon ve W.Allport bir araştırmasında kişilik kavramının 50'den fazla tanımına değinmiştir(Yanbastı, 1990).

Yapılan tanımlar genelde şu iki hususu ihtiva etmektedir.

- 1- Fertler bir çok yönlerden farklıdırlar
- 2- Bu farklılıklar içinde ferdin davranışlarının bütünüdür.

Bir olay karşısında orada bulunan fertlerin reaksiyonları farklı farklı olacaktır. Bu fark, her ferdin kendine göre bir bütün teşkil ettiği gibi. fertlerin hangi durumlarda nasıl hareket edebilecekleri hususunda bize tahmin imkanı da vermektedir.

2.2. Terim Olarak Kişilik ve Tarihte Kişilik Teriminin Kullanımı

Kişilik teriminin yabancı dillerdeki ortak kökeni "persona"sözcüğüne dayanmaktadır. Persona sözcüğünün asıl anlamı, Latin dilinde, tiyatro oyuncularının kullandığı "maske" dir. Persona sözcüğünün Grekçe "prosopon" ve Etrüskçe "phersu" sözcükleri ile köken akrabalığı bulunduğu düşünülmektedir. Oyun sırasında yüz, maskenin altında bulunuyordu dolayısıyla konuşma ya da şarkılar maskenin altından çıkıyordu. Böylece "person" sözcüğünden, asıl anlamı "içinden tınlama" olan "per-sonare" sözcüğü türedi. Personare sözcüğünden geliştirilen bu anlam farklılaşması ile anlamı, "bir basma birlik" olan "perseuna" sözcüğü ise bize bugünkü kişilik terimi hakkında az çok ip ucu vermektedir.(Yanbastı,1990, s. 9)

Kişiliğin bir yanı, insanın öteki kişilerle ilişkilerinde aldığı tavır, gösterdiği davranış, başka söyleyişle taktığı maskedir. Çevresiyle sürekli ilişkide olan insan, çoğu kez duygularına, düşüncelerine, tutum ve davranışlarına olduğundan değişik biçim vermeye çalışır. İnsanların bazılarında bu durum sürekli; bazıları yerine göre değişik görünmek

ister. Böylece, sürekli ya da zaman zaman takılan maskenin arkasına sığınarak, insan kendisini istediği ya da istendiği gibi göstermeye çabalar. O halde kişilik kavramı, bireyin başkalarıyla kurduğu ilişkilerdeki tepkiyi ve kendisini gösterme biçimini de içermektedir (Köknel, 1995, s. 26).

Çiçero (Yak. M.Ö. 60), persona sözcüğünü dört uyarlanmış biçimi ile kullanmıştır.

1. Kişinin belirli bir biçimde görünmesi, ancak öyle olmaması.
2. Kişinin yaşamında oynadığı rol.
3. Kişinin yaşamında oynadığı rol için gerekli tüm özellikler.
4. Görünüş ve asalet (Yanbastı, 1990, s. 9).

2.3. Kişiliğin Tanımlanması

Kişiliğe ilişkin bir çok şey söylenmekteyse de, tanımı konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Kişiliğin, kişinin sahip olduğu bir şey olduğunu söyleyenler, bir takım insanların kişiliklerini, "arkadaş canlısı", "hoş", "güçlü" yada "saldırgan" gibi sözcüklerle betimlemeye çalışırlar. O halde, anlatılmak istenen, kişiliğin bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleri olduğudur.

Kişiliğin tanımındaki güçlük, kişilik kavramının genel çerçevesinin geniş olması ve ancak bu çerçeve içinde kişi hakkında yargılara varabilmesinden kaynaklanmaktadır. Kişilik, bireyin birkaç niteliğine dayanan bir şey değil, bireyin tüm niteliklerini ve bunların etkileşimini içerir. Bu etkenler, bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal yapısı, güdüleri, yaşantıları, alışkanlıkları, çevresi, çevresinde kendisine açık olan olanakların tümü ve bunların karşılıklı etkileri ile birlikte bir sistem olarak bireyin kişiliğini etkiler. Kişilik yapısı olarak bireyin davranışları, ne düşündüğü, neler hissettiği, ne söylediği, ve ne yaptığı bu etkenlerden etkilenmektedir (Özgüven, 2000).

Kişilik, içeriği geniş olan bir kavramdır. Kişilik, insanın ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içerir. Bununla birlikte, kişilik bireye özgü, uyumlu bir bütündür. Öyle ki, bir insana ilişkin her nitelik, o insanı anlamada bize ipucu verir. Onun belleği, dış

görünüşü, konuşma tarzı, tepki hızı, insanlara, doğaya ya da makinalara karşı ilgi duyması vb. özelliklerinin tümü o insanın kişiliğini tanımlamada önemlidir. Bütün bu özellikler bireye özgü uyumlu bir bütün oluşturur.

Kişilik adı aslında onu diğer bireylerden ayırıcı bir niteliğe bürünmüş olur. Kişilik, bireyin tüm özelliklerinin uyumlu bir bütünü olduğuna göre davranışlarını etkiler (Baymur, 1994, s. 253). Psikolojik sağlık için bireyde bu özelliklerin uyum içinde olması önemlidir. Kişilik, bir kişiyi diğerinden ayırteden zamandan zamana ve durumdan duruma tutarlılık gösteren o kişiye özgü düşünceler duygular ve davranışlar örüntüsüdür.

Kişilik psikolojisiyle uğraşanlar, konuya yaklaşım yöntemlerine göre tanımlamalar ve açıklamalar yapmışlardır. Bütün tanımlamalar, Allport'a göre 5 temel grupta özetlenebilir.

-Kişilik, tüm biyolojik yeteneklerin, iç tepkilerin, eğilimlerin, iç güdülerin ve kazanılmış deneyimlerin birlik ve bütünlüğüdür. -Kişilik, bir insanın gelişiminin her evresinde gerçekleşen bir organizasyon bütünlüğüdür. Bu bütünlüğü, kişisel davranışa yansıyan kişiye özgü nitelik ve ilgiler oluşturur.

-Kişilik, yatkınlık ve deneyimlerin hiyerarşik (basamaklı) olarak birlikte oluşturdukları bütünleşme sürecidir.

-Davranışçı psikologlara göre, kişilik, bir insanın çevresine uyum sağlayan alışkanlıkların tümüdür.

-Kişilik, bireysel farklılığa dayanan duyguların, yeteneklerin ve alışkanlıkların oluşturduğu işlevsel bir bütünlük sistemidir (Köknel ve diğerleri, 1980, s. 36).

Cüceloğlu'na (1998, s. 404) göre " Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu , diğer bireylerden ayırt edici tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir" Diğer bir tanıma göre ise de kişilik, " bir kişinin çevreye uyumunu belirleyen karakteristik davranış örüntüleri ve düşünme biçimleridir" (Atkinson ve diğ. 1995, s. 523).

Köknel (1995, s. 23), kişiliği, bir insanı diğerlerinden ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinin bütünü olarak tanımlamıştır. Kişilik kavramından, bir insanı nesnel ve öznel yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düşünce, tutum ve

davranış özelliklerinin tümü anlaşılır. Kişiliğin öznel ve nesnel yanları arasındaki tutarlılık, sağlıklı kişiliğin temelidir.

Kişilik, sosyal becerilerin toplamıdır. Bir insanın kişiliği, onun diğer insanlarla olan, çeşitli koşullarda çeşitli biçimler alan ilişkileri ve davranışları toplamıdır.

Kişilik, bir insanın diğer insanlarda oluşturduğu imajdır. Başkaları üzerinde bıraktığı etkidir.

Bir insanın kendine olan özellikleri ile çevresi arasında geliştirdiği ilişkilerin oluşturduğu davranış eğilimlerinin toplamıdır (Yanbastı, 1990, s. 11).

Kişilik, bir bireyin tüm ilgi, tavır ve yetenekleriyle dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren kavramdır (Yavuzer, 2001, s.170).

Kişilik ferden doğuştan ve sonradan kazanılmış anlaksal, duygusal ve beden özelliklerinin tutarına denmektedir (Enç, 1978, s. 31).

Kişilik kavramı, bir inşam başkalarından ayıran özelliklerin tümünü, çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimini belirtir (Yörükoğlu, 2004 ,s. 81).

Kişilik, bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleridir (Morgan, 2004, s. 311).

Kişilik, insanın, bir bütünlük içinde süreklilik gösteren özellikleri ve çevresine uyum biçimidir (Başaran, 1991,s. 64).

Kişilik, bütün bedensel özelliklerin, içgüdülerin dürtülerin, eğilimlerin, kazanılmış deneyimlerin bütünüdür(Tezcan, 1993).

Kişilik ferden kendine özgü ve ayırıcı davranışların bütünüdür.

Kişilik, bireyin iç ve dış çevresi ile kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılanılmış bir ilişki biçimidir(Cüceloğlu, 1998).

İnsanın duygu, düşünce, yetenek, ilgi, tutum, davranış ve eylemleri, kişiliğini oluşturan başlıca öğeler arasındadır. Bu öğeler insanın görünüşü, davranışları, mimikleri, jestleri ve çevreye uyumuyla dışa yansır. Kişiliğin bütünlüğü içinde her insanın öteki insanlardan farklı olmasını sağlayan, kendine özgü özellikleri vardır.

Bu özellikler kişiliğin belli öğeleriyle bağlantılıdır ve bunların dışa yansımalarıdır

Örneğin, iyi ya da kötü hatırlama, çabuk duygulanma, öfkelenme, alınganlık, hızlı düşünüp karar verme, iyi konuşma, insanların birbirlerinden farklı özellikleridir. Bunların yanı sıra insanın giyinişi, yürüyüşü, el ve kol hareketleri, ses tonu. Değinişi de kişiliğinin birer parçasıdır (Köknel, 1995, s. 26). Kişiliğin dışa yansımayan ve dışa yansıyan yanları arasındaki uyum ve tutarlılık, sağlıklı bir kişiliğin temelidir(Gençtan, 2005).

Kişilik kavramıyla çoğu kez eş anlamda kullanılan fakat, kişilik sözcüğünden farklı olarak tanımlanması gereken iki kavram vardır ki, bunların adı "mizaç" ve "karakter" dir.

2.4.Mizaç (Huy)

Mizaç ya da huy, bir şahsın kendine has doğuştan getirdiği fizyolojik niteliklerle ilgili olan ruhi tutumudur. Duygusal denge durumunun özelliklerini ifade eder. Günlük yaşantı işinde kişiye ait, oldukça sınırlı belirli duygusal tepkileri:: nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Duyguların çabuk veya geç uyanması, çabuk kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli yada hareketsiz olmak, sürekli olup olmaması, hepsi mizacı yada huyu meydana getirir(Carrel, 1997).

2.5. Karakter

Kişiliğin ahlaki yönüne ait özellikleridir. İlk yaşlardan itibaren bir takım değer hükümlerinin benimsenmesiyle gelişen ve daha ziyade ferdin davranışının iradi olan yönü, güdü eğilimlerini kontrol eden sağlam ve istikrarlı prensipleri ifade eder. Ferdin ahlaki davranışlarının yönü ve tutarlılığı kastedilir(Köknel, 1995).

2.6. Kişilik Gelişimi

Kişilik gelişiminde rolü olan etmenler iki grupta toplanabilir.

(1) Biyolojik Etmenler

(2) Çevresel Etmenler

Kişilik yapısında ve gelişiminde biyolojik etmenlerin mi, çevrenin mi etkili rol oynadığı tartışıla gelen bir konudur. Belirli kişilik özellikleri tek başına ne kalıtıma ne de çevre etkilerine bağlanabilir. Davranışların gelişmesinde ve nitelik kazanmasında her ikisinin de etkileri vardır. Önemli olan, kişiliğin oluşmasında kalıtım mı, çevre mi etkilidir tartışması yerine, biyolojik etmenlerle çevresel etmenlerin etkileşimi sonucu kişiliğin nasıl geliştiğinin incelenmesidir.

2.6.1 Biyolojik Etmenler

a- Kalıtım: Kişiliğin gelişmesinde kalıtsal etkenlerin rolü oldukça karmaşıktır. Kalıtım yoluyla geçen birtakım özellikler kişilik yapısının oluşumu üzerinde etkilidir. Saç, göz ve ten rengi gibi özellikler doğrudan kalıtıma bağlanabilir. Ayrıca kalıtsal bir hastalık ya da engelli olmak o kişide belli bir kişilik yapısına yol açabilir (Koptagel, 1982, s. 277).

b- Fiziksel Yapı: Genel olarak bireyin fiziksel yapısının onun bazı davranışlarını, dolayısıyla kişiliğini etkilediği söylenebilir. Eski çağlarda rahat keyfine düşkün ve kendine güvenen kişilerin çoğunlukla iri yan, şişman beden yapısına, sinisi, sinirli, huysuz, kendine güvensiz, içe dönük kişilerin zayıf beden yapısına sahip oldukları söylenmiştir (Koptagel, 1982, s. 279).

Fiziksel yapı ile belli kişilik özellikleri arasında çok düşük korelasyonlar vardır. Bireyin fiziksel yapısı onun kişilik özelliklerini belirlemez, ancak başkalarının ona davranma şeklini, başkalarıyla ilişkilerinin türünü ve aradığı ya da kaçındığı durumları etkileyerek kişiliğini şekillendirebilir.

Yapılan araştırmalar, büyüme ve bedensel gelişme hızının kişiliği belirli gelişim dönemlerinde ya da kalıcı olarak etkilediğini göstermiştir. Bu özellikler ergenlik döneminde önem kazanmaktadır. Fizik görünüm; yakışıklılık, güzellik, çirkinlik kaygılarından doğan etkilenmeler, kişi yetişkin olduğunda - toplumsal yaşamda kendini kabul ettirecek bir yer kazandığına inandığı zaman - kişiliğinden silinip gidebilir, ya da kişilik yapısının şekillenmesinde kalıcı rol oynayabilir (Koptagel, 1982, s. 280).

2.6.2. Çevresel Etmenler

Çevre etmenleri arasında iklim, doğa koşulları ve kültürün önemi vardır. Örneğin kuzeyli soğuk iklim koşullarında yaşayan insanların sert ve donuk kişilikli, buna karşın güneyli, sıcak iklim ve kıyı kesimlerinin insanların çabuk değişen duygusal tutumları olduğuna ilişkin genel bir kanı bulunmaktadır (Koptagel. 1982,s. 284).

Ferdin kişiliğine temel teşkil edecek bazı önemli özellikler kalıtımla tespit edilir. Kalıtımla gelmeyen bütün etkiler çevre faktörünün içerisine girer. Bu bakımdan çevre geniş bir kavramı ifade eder.

Çevreyi, doğum öncesi ve doğum sonrası çevre ile, fiziki ve sosyal çevre olarak ele almak mümkündür, bir kimsenin, doğum öncesi ve sonrası, içinde yaşadığı fiziki ve sosyal çevreden gelen her türlü etkiler, onun kalıtımla gelen özellikleriyle birleşmek ve etkileşmek suretiyle kişilik özelliklerini meydana getirir

Her türlü çevre faktörü, kişilik gelişiminde rol oynamakla birlikte aile, okul ve kültür gibi sosyal çevrenin kişilik gelişimindeki etkileri üzerinde öncelikle durmak gerekir.

İnsan davranışı kültürden bağımsız değildir. Her kültürün kendine özgü değerleri ve davranış biçimleri vardır. Bunlar toplumdaki insan ilişkilerine temel oluştururlar. Böylece kültür toplumsallaşma süreci ile kişiliğin gelişmesini etkiler. Bireyin toplumsallaşmasında en etkili kurumlar aile ve okuldur. Bireyin kişilik kazanması; bebeklik döneminde yeni davranış şekillerini öğrenip uygulamaya başladığı andan, bu davranışları benimseyip kişiliğinin belirgin şekil aldığı yıllara, yaşamının sonuna değin sürer. Çünkü yaşam bireyi yeni uyumlara yeni öğrenmelere zorlayarak kişilik kazanmaya, kişiliğe yön vermeye zorunlu kılar.

2.7. Kişilik Kuramları

Kişilik konusu, ilgi alanları değişik çok sayıda psikoloğu ilgilendirir. Bu psikologların hepsi insan kişiliği ile ilgilenmekle beraber, konuya yaklaşım

biyimleri farkadır (Cüceloğlu, 2000, s. 403).

Kişiliğin tanınmasına ilişkin yapılan çalışmalar birçok kişilik kuramını ortaya çıkarmıştır. Bu kuramlar kişiliğin tanımlarını birbirinden farklı tanımları ve görüşleri vardır. Bu kuramlar tanınması zor ve karmaşık olan kişiliği ne olduğunu nasıl geliştiğini değişik yollardan açıklamaya çalışmaktadırlar (Başaran, 1991.s. 64).

Kişilik kuramları genel psikoloji tarihi içinde yer alırlar. Kişilik kuramlarının başlangıçta klinik gözlemler ile geliştiğini ve Charcot, Janet, daha sonra Freud, Jung ve McDougal'in etkilerini görüyoruz. Bir başka etki kanalı ise William Stern ile başlayan Gestalt yaklaşımları ve "bütüncü" görüşler olmuştur. Bu arada deneysel psikoloji, öğrenme kuramları ve kontrollü ampirik araştırmalar kendi alanlarında kişilik kuramlarının gelişmesinde etkili olmuşlardır. Psikometri ve insan davranışlarında ölçme ve değerlendirme ve bireysel ayrılıkların saptanması kişilik kuramlarının gelişmesinde başka etki boyutunu oluşturmuştur. Bunların dışında daha pek çok etki alanları vardır. Örneğin; genetik, sosyal antropoloji, sosyoloji ve ekonomi çağdaş kişilik kuramlarına çeşitli açıdan hem etkide hem de katkıda bulunmuşlardır (Yanbastı,1990,s. 7).

2.7.1. Sigmund Freud ve Psikanalitik Kuram

İnsan ruhsal yapısının anlaşılmasında kuşkusuz en önemli temel taşlarını Sigmund Freud ortaya koymuştur (Ekşi, 1990, s. 53). Freud, psikolojide en etkili kuramlardan birini ortaya atmıştır (Bacanlı, 1997, s. 69). Sigmund Freud tarafından ortaya atılan Psikanalitik Kuram onu izleyenlerce de geliştirilmiştir (Başaran,1991,s. 64). Freud'un geliştirdiği kurama göre, kişilik, üç ana sistemden oluşur: İd, ego, süperego. Davranış bu üç sistemin karşılıklı etkileşiminin ürünüdür. Bu sistemlerden biri diğerlerinde ayrı ve tek başına çalışamaz.

İd, kişiliğin temel sistemidir. Ego ve süperego ondan ayrılaşarak gelişir. İd, kalıtsal olarak gelen, içgüdüleri de içeren ve doğuştan var olan psikolojik gizilgüçlerin tümüdür. Ruhsal enerji kaynağı olan id, diğer iki sistemin çalışması için gerekli olan gücü sağlar. Enerjisini bedensel süreçlerden alır. Freud, id'e "gerçek ruhsal varlık" demiştir. Çünkü id, nesnel gerçeklerden bağımsız ve öznel bir yaşantı dünyasıdır (Geçtan, 1989, s. 45).

Ego, kişiliğin yürütme organıdır. İd'in istekleri ile dış dünyanın (süper egonun) eleştirilmesi, bütünleştirilmesi ile uğraşır. Ego, idin isteklerini gerektiğinde ertelemeye, hoş yaşantıları seçmeye hoş olmayanlardan uzak durmaya çalışır. Ego akılcı, mantıklı bir kişilik bölümüdür ve bir anlamda kişiliğin karar organıdır (Bacanlı,1997, s:69).

Süperego ise, kişinin ana babası tarafından aktarılan toplumsal ahlak kurallarını içerir. Bu anlamda vicdan demektir. Ayrıca süper egoda kişinin ideal benliği de bulunmaktadır. Kişinin değer yargılan ve ahlak kuralları süper egosunda bulunur (Bacanlı, 1997, s. 70).

Freud'un görüşlerine bağlı kalarak, sağlıklı bir kişilik yapısı için, kişiliğin bu üç boyutu arasındaki denetiminin ego'nun elinde olması gerekir. Gerek id'in gerekse süperego' nun gerçeklik ilkesi dışında hareket ettiği hatırlanırsa, kişilik gelişiminde bu iki sistemden herhangi birinin baskın olması hali, bireyin düşünsel, duyuşsal ve davranışsal eylemlerinin de gerçeklikten uzak olması anlamına gelecektir. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için bu üç boyutun olabildiğince "uzaklaşabilmesi" ve "denge" içinde olması esastır .

Freud'a göre psikanaliz, derinlerdeki gereksinmelerin ortaya çıkarılması yöntemidir. Bu psikoterapi türünde terapist, kişinin şimdiki sorununa neden olan geçmişi ve doyumunu sağlanmadan bastırılmış olan gereksinimlerini ortaya çıkarmak için düş analizleri ve serbest çağrışım teknikleri kullanılır (Morgan, 1991,s. 315).

Freud'un psikanalitik gelişim teorisine göre kişilik, çocukluk çağında bir dizi psikosekosüel evreden geçmektedir (Schultz&Schultz, 2002, s. 23). Kişilik gelişiminde çocukluk yıllarının önemine değinen bir başka psikolog da Erik Erikson'dur. Erikson'da Freud'un öğrencilerindendir ve kişilik kuramında Freud'un kuramı ile benzer birçok öge bulunmaktadır. Ancak Erikson Freud'dan farklı olarak, kişilik gelişiminde ağırlığı sadece çocukluk yıllarına vermez; kişilik gelişimini yaşam boyu süren bir süreç olarak kabul eder. Sağlıklı kişilik gelişimi üzerinde daha fazla duran Erikson, sosyal çevrenin kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini de daha fazla vurgulamaktadır (Erden&Akman, 2000, s. 76).

2.7.2. Davranışçı Psikoloji

Davranışçı psikoloji kökenini Rus fizyologu Ivan Pavlov'un çalışmalarından almış, sonradan üç Amerikalı psikolog J.B.Watson, E.L.Thorndike ve Skinner tarafından geliştirilmiştir (Geçtan, 1989, s. 67).

Davranışçı psikoloji genelde psikanalitik kurama bir tepki olarak gelişmiştir. O vakte kadar psikolojinin konusu zihinsel işlevler ve ruhsal fonksiyonlardı. Davranışçı psikolojide ise konu salt davranış ve davranış birimleridir. Onlara göre bir bilim olarak psikolojinin konusu ancak ve ancak nesnel yöntemlerle ölçülebilen ve değerlendirilebilen davranışlardır ve nesnel olmayan, kanıtlamayan, somut olarak değerlendirilemeyen hiçbir yaklaşımın değeri yoktur. Dolayısıyla bilinç, bilinç dışı, içsel yaşantılar bilimsel yöntemlerle incelenemediği için konu dışındadır. Sübjektif yargılara varsayımlara, kanıtlanamaz kurallara yer yoktur (Yanbastı, 1990, s. 139).

Davranışçı psikoloji çağdaş insanın görüşlerinde oldukça önemli bir etki yaratmıştır. Böylesi bir yaklaşım, nasıl koşullanmış olduğuna bağlı olarak insanın, iyi ya da kötü, mantıklı ya da mantık dışı davranabileceğini kabul eder. Davranışın nedenlerini, nesnel olarak gözlemlenme olanağı olmayan ego ya da süperego gibi kişilik parçalarında değil, bireyin öğrenme yaşantılarında arar. Davranışçılık özel yaşantıyı tümünden reddettiği, daha çok hayvan deneylerine bağlı kaldığı, değer yargılarına ve insanın diğer toplumsal sorunlarına eğilmediği gibi, nedenlerle şiddetli eleştirilere uğramıştır. İnsan yaşamının, çevrenin onu koşullandıran biçimine göre sürdürüldüğüne inanan davranışçılar, bu nedenle, insanın seçim Özgürlüğüne sahip olduğu görüşünün de bir yanığı olduğu kanısındadırlar. O denli ki, Skinner öğrenme ilkesinin sistematik bir biçimde uygulanması ile ütöpik bir dünya yaratılabileceği görüşünü savunmuştur (Geçtan, 1989,s. 67).

2.7.3. Cari Rogers ve Fenomenolojik Benlik Kuramı

Cari Rogers, insan doğasına iyimser bakan psikologların başında gelir. Ona göre her insan doğuştan mutluluğu arar, potansiyellerini gerçekleştirmek için çabalar (Cüceloğlu, 2000, s. 428).

Bu kuramda ana hatları ile insana ve onun yeteneklerine değer verilmiştir. Problemlerin kişi tarafından yaratıldığına, dolayısıyla bir terapistin yardımıyla yine kişi tarafından çözülebileceğine inanılmış, uyumsuzluğun temelinde duygusal

sorunların bulunduğu, bunları anlayabilen bireyin çelişkileri çözebileceği savunulmuş, her sorunun o kişiye özgü olduğu dolayısıyla evrensel problemlerin, bulunmadığı varsayılmış ve toplumların bireyin karşılıklı uyum içinde yaşamasının önemine değinilmiştir

Rogers kuramı için fenomenolojik deyimini kullanmıştır. Zira ona göre insanı etkileyen "evrensel kesin gerçekler" olmayıp ona göre gerçeklerdir. Yani onun gerçek olarak değerlendirdiği olgulardır veya fenomenlerdir. Düşündükleri, duydukları anladıkları ve hissettikleri, kısaca gerçek olan yaşadıklarıdır (Yanbastı, 1990, s. 252).

Rogers benlik bilincine önem verir. Bir kimsenin benlik bilinci onun kendisiyle ilgili düşüncelerim, algılamalarını ve kanaatlerini içerir; kendisini nasıl gördüğünü özetler. Benlik bilinci iyi, kötü, ya da ortada olabilir. Benlik bilinci her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Yetenekli olduğu halde bir insan kendini yeteneksiz görebilir veya yeteneksiz bir kişi ise, kendini yetenekli zannedebilir. Benlik bilinci bizim kendimizi nasıl gördüğümüzü ifade eder. Herkes daha olumlu, daha gelişmiş bir benlik geliştirme çabası içindedir (Cüceloğlu, 2000, s. 426).

Psikoloji dünyasında Cari Rogers daha çok, geliştirdiği psikoterapi yöntemiyle tanınır. Bu tedavi yaklaşımı, yöneltici olmayan ve danışanı merkez alan terimleriyle adlandırılır. Rogers tarafından geliştirilen yöntemle terapistle danışan arasında kişisel ve öznel bir ilişki kurulur. Bir bilimcinin gözlem nesnesiyle olan ilişkisinden ve tedavi etme umuduyla davranan bir hekimin yaklaşımından oldukça farklı olan bu yöntem ikili bir ilişki biçimindedir. Danışanın davranışları ve duyguları ne olursa olsun, terapist onu koşulsuz, değerli bir insan olarak kabullenir. Bu ilişki içinde terapist de kendisini gerçek kişiliğiyle ortaya koyar, savunmalarının arkasına gizlenmez ve bu ilişkinin kendisinde yarattığı duygulanı danışana açıklar (Geçtan, 1989,s. 65). Terapi sürecinin sonunda hedeflenen değişimin sorumluluğunu terapistte değil kişinin kendisindedir. Rogers, kişinin kendi kişilerle etkileşimi sonucunda bilinçli bir şekilde benlik kavramı geliştirmeye başlar. Bu benlik kavramı hem kendisi hakkındaki algılarından hem de kendi algılarına ilişkin olarak yüklediği değişik derecelerdeki olumlu ve olumsuz değerlerden oluşur (Jones, 1995, s. 21).

2.7.4. Alfred Adler'in Kişilik Kuramı

Freud'un öğrencisi olan Adler, kendi kuramını geliştirerek Freud'un grubundan ayrılmıştır. Adler'in kuramına Bireysel Psikoloji adı verilmiştir. Adler'e göre kişilik, bireyin kendisine, topluma ve diğer insanlara karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak gelişir (Geçtan, 2000,s. 83).

Adler'e göre insan toplumsal bir varlıktır ve diğer insanlarla ilişki kurarak yaşar. İnsan temelde kendinden çok topluma yönelik bir yaşam biçimi içindedir. Bu eğilimin ayrıca toplumsal süreçlerin etkisiyle oluşmadığına topluma yönelmenin insanda doğuştan varolduğunu söyler ve toplumun inşam ancak bu ilişkinin biçimini belirlemede etkilediğini savunur. Ayrıca Adler'in görüşleri de Freud ve Jung'un görüşleri gibi biyolojik bir temele dayanmaktadır. Freud ve Jung'un üzerinde fazla durmadığı "toplumsal belirleyiciler Adler'de büyük önem kazanmış ve onun psikolojik kuramının temelini oluşturmuştur. Böylelikle psikologlar toplumsal etmenlere yönelmiştir ve Adler sosyal psikolojinin gelişimine yardımcı olmuştur (Yanbastı,1990,s:72).

Adler'e göre kişiliğin merkezi bilinçtir. İnsan bilinçli bir varlıktır ve genellikle, davranışlarının nedenlerinin, eksikliklerinin, amaçlarının neler olduğunun bilincindedir. Bu görüş, bilinci neredeyse yok sayan ya da bilinçdışının dışarıda kalan ucu olarak tanımlayan psikanalitik kuramın karşıt savıdır (Geçtan,1989,s:53).

Adler'in Freud'dan ayrıldığı en belirgin nokta onun üstünlük çabasına verdiği önemden olmuştur. Adler'e göre, üstünlük duygusu insanların elde etmek istediği esas güçtür. Bu duygu bireyin, diğerlerinin yanında, kendisini üstün veya aşağı olarak tanımlamasına yol açar. Temel aşağılık duygusu bireyin bebekliği sırasında, gerçeklet: aciz ve yardıma muhtaçken oluşur ve yerleşir. Bireyin yaşamının geri kalan kısmı bu duygudan kurtulma çabası içinde geçer. Birey, diğerlerinden baskın olmak, üstünlük geliştirmek için çabalar. Aşağılık duygusu Adler'in oluşturduğu kavramlardan biridir (Cüceloğlu, 2000, s:416). Bu kurama göre kişilik gelişimi, aşağılık duygusuna, aşağılık karmaşasına karşı yapılan sürekli tepkilerin bir sürecidir. Aşağılık duygusu ise, insanın yaşamı boyunca değişik biçimlerde olagelen bir duygu olarak, insanın çabalarının temel kaynağı olarak görülür. Böylece insan, bu ya da şu yönden kendini yetkinleştirmeye çalışarak biçimlendirir (Başaran,1991,s:69).

2.7.5. Cari Jung'un Kişilik Kuramı

İsviçreli bir psikiyatrist olan Jung da Adler gibi Freud'tan etkilenmiş; Freud tarafından psikanalizin veliahtı olarak nitelendirilmesine karşın kendi kuramını geliştirerek Freud'tan ayrılmıştır. Jung kişiliğe yeni bakış açısı getirmiştir. Kişilik yapısını oluşturan bölümleri, kişiliğin nasıl oluştuğunu, yaşam boyunca nasıl bir değişime uğradığı ve kişiliğe etkinlik kazandıran enerji kaynaklarının neler olduğu gibi sorulara cevap bularak kişilik kavramını açıklamıştır (Geçtan, 2000, s:34). Jung'a göre kişilik birbiriyle etkileşimde bulunan çok sayıda sistemden oluşur. Bu sistemlerden her birinin tek başına önemli bir fonksiyonunun olmasının yanısıra, birlikte birbirleriyle etkileşim halinde iken söz konusu olan bir kişilik yapısı vardır. Başka bir deyişle, kişilik sistemlerden ve bunların etkileşimlerinden oluşur (Yanbastı,1990,s:48).

Jung, Freud'un bilinçaltı kavramını kabul etmiş, fakat bilinçaltının iki tür olduğunu savunmuştur. 1. Bireye özgü bilinçaltı ve 2. Bireyin daha önceki insanlığın duygularının, korkularının ve çabalarının saklandığı ortak bilinçaltı. Her insanda bu iki bilinçaltı vardı ve onun davranışların etkiler. Sanat eserlerinde ve rüyalarımızda ortak bilinçaltı kendini ifade eder. Bir sanatçının yapıtında dile getirdiği korku ve tutkuları bütün insanlar tarafından paylaşılan ortak bilinçaltı sayesinde kolaylıkla anlayabilmekteyiz. Jung'un düşüncesi yalnız psikolojiyi değil, aynı zamanda sanatı, felsefeyi ve din düşüncesini etkilemiştir (Cüceloğlu, 1998, s:416).

2.7.6. Dollard ve Miller'in Pekiştirme Kuramı

Miller ve Donald Freud'un ortaya attığı kişilik kavramlarının öğrenme süreçleriyle açıklanabileceğini ileri süren ilk Amerikalı psikologlardır (Cüceloğlu, 1998, s:424). Dollard ve Miller öğrenmenin yanısıra gelişim sürecine de büyük ilgi göstermişlerdir. Bu nedenle kişiliğin yapısal veya daha az değişen elemanlarına fazla önem vermemişlerdir. Kişiliğin dengeli ve sürekli yanlarını alışkanlık kavramı ile açıklamaya çalışmışlardır. Alışkanlık bir uyarın ile tepki arasında kurulan bağlantıdır. Kişilik her ne kadar alışkanlıklardan oluşursa da temel yapısı bireyden bireye farklılık gösteren yaşam olaylarına bağlıdır. Bunlardan başka alışkanlıklar da geçicidir. Bugünkü alışkanlıklarımız ileriki yaşantılarımız sonucu değişebilir. Kişilik tek yönlü alışkanlıklar dizisi değildir. Bunun yanısıra birincil ve ikincil dürtüler ile

tepkilerin hiyerarşisi kişiliğin devamlılığını sağlar (Yanbastı,1990,s:157). Onlar, Freud'un kavramlarının içeriğine itiraz etmemişler, bu kavramların insan davranışında önemli rol oynadığını kabul etmişlerdir. Onların itiraz ettikleri kavramların tanımı ve deneysel temelidir (Cüceloğlu. 1998, s:424).

2.7.7. Geştalt Psikolojisi

Davranışçı yaklaşıma tepki olarak ortaya çıkan bir grup Alman psikolog kendilerini Geştalt psikologları olarak adlandırmışlardır. Bunlardan Wertheimer, Kaffka ve Köhler'in yanısıra "yaşam alanı"na öne süren ve bireyi gereksinimleri, istekleri ve amaçları ile bir bütün olarak ele alan Kurt Lewin (1890-1947) de Geştalt psikologlarındandır. Öncülüğünü Wertheimer, Köhler ve Koffka'nın yaptıkları bu kuramın ismi Almanca bir sözcük olan "Gestalt'tan gelmektedir ve bu sözcüğün daha önce bazı filozof ve psikologların çalışmalarında yer aldığı görülmektedir. Geştalt sözcüğünün karşılığı olarak örüntü, bütün, biçim kelimeleri kullanılmıştır. İnsan davranışları fiziksel gerçekten çok algılayan insanın özelliklerine bağlıdır. "Algılayan organizmaya göre çevre" kavramı psikolojik alanı nitelendirir. Bu anlamda psikolojik alan Lewin'in savunduğu psikolojik alandan farklıdır. Koffka'nın psikolojik alanı aynı zamanda davranışsal bir alandır ve algılanan çevre veya fenomenolojik çevre anlamına gelir. Fenomenolojik çevre ile organizma arasında bir dengesizlik oluşursa gerilim ortaya çıkar. Bu da bir takım güçlerin devreye girmesini sağlar. Bu güçlerin amacı dengeyi yeniden sağlamak ve onu korumaktır (Yanbastı,1990,s:172). Kişilik kısaca birçok fiziksel, ruhsal, içsel, çevresel etkenlerin belli biçimde örgütlenmesinden oluşan bir bütündür. Böylece oluşan bütün, başka deyişle kişilik; kendisini oluşturan öğelerin toplamından daha farklı ve fazla bir oluşum olup kendisine özgü niteliklere sahiptir. Bu nedenle, bu bütünü oluşturan öğeleri, parçaları incelemek bütünü inceleme ve tanıma olanağı vermez. Kişiliğin gelişmesi, kişi-çevre içinde algılayıcı, yapılandırıcı, bütünleştirici sürekli uyanıklık ve seçim yapabilme durumunun sağlanmasına bağlıdır. Böylece insan kendisinin yaşantı, deneyim, beklenti, amaç, olanak ve yeteneklerinden haberdar olup, bunları kişilik içinde bütünleştirmek için çevreden gelen uyarımlar arasından gerekli seçimi yapabilir (Köknel,1995, s:109).

2.7.8. Abraham Maslow'un Kişilik Kuramı

Maslow hümanistik yaklaşımın öncüsü sayılmaktadır. Yaratıcılık bütün insanların doğumuyla gelen bir durumdur. Bireyler bu durumu kötü eğitim ve çevresel koşullarla kaybetmektedir. Ona göre her birey tek başına tamamlanmış, eşsiz ve organize bir bütün olarak çalışmalıdır. Maslow'a göre, pek çok psikolog bireyde ayrı ayrı olayları uzun zaman analiz ederken insan bütününe temel yönlerini ihmal etmektedir. Maslow'a göre insanın fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları sevgi ve ait olma ihtiyaçlarından önce gelir. Bundan sonra kişinin saygı ve itibar ihtiyacı gelir. Maslow insan güdülerini hayvan güdülerinden ayırarak insan güdülerini merdiven basamağı şeklinde birbirinin üstüne çıkan tabakalar halinde bir piramid gibi düşünmüştür. Biyolojik güdülerini bu piramidin alt katına, psikolojik güdülerini üst katına koymuştur. En alt katındaki güdünün karşılanması halinde bireyin bir üst basamağa geçebileceğini savunmuştur. Piramidin en tepesinde kendini gerçekleştirme aşaması bulunur. Bu aşamaya herkesin ulaşması mümkün olmayabilir. Bunlar yaşamların doruk noktalarına ulaşabilmiş, yaşamlarını anlamlı gören kişilerdir (Cüceloğlu,1998,s:236).

Maslow, bu gereksinmelerin dışında bilme-anlama ve estetik gereksinmelerinden de söz etmektedir. Bilme-anlama; bilgi edinme, evreni tanımaya çalışma, dünyadaki güvenliği sağlama yollarını araştırma gibi gereksinmelerdir. Sürekli olarak bilinmeyi bulmaya, açıklamaya çalışan kişiler vardır. Bu gereksinmelerin karşılanmaması, bu kişileri rahatsız edebilir. Estetik gereksinmeler ise bazı insanların çirkinlikten, düzensizlikten rahatsız olmaları, düzenden, dengeden ve güzellikten, güzel ortamlarda bulunmaktan hoşlanmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinmelerin üst düzeyde yer alan "kendini gerçekleştirme" nin kapsamında varolduğunu kabul eder. Şunu da vurgulamak gerekir ki, kendini gerçekleştirme yaşam boyu devam eden bir süreçtir.

Hümanistler, görüncülük yöntemini benimsemişlerdir. Kişiyi içten anlamaya çalışmışlar, bireyin görüngü alam üzerinde durmuşlardır. Görüngü alam, davranışları

belirleyen biricik etkidir. Bu nedenle görüngü alanına girildiği ölçüde bireyi tanımak, onun ilerici davranışlarını anlamak olanağı vardır. Dolayısıyla insana iç gözlem, duygu sezgisi (empathy) ile yaklaşmak gereklidir. İnsanın hem kendi kişiliğini hem başkalarını tanıyıp anlaması ancak bu yolla kolaylaşabilir. Duygu sezgisi yoluyla belirli bir ortam içinde kendisini karşısındaki insanın yerine koyan kişi, karşısındakinin o koşullara içinde takındığı tutumu, yaptığı davranışı daha iyi anlayıp değerlendirebilir. İlişkilerini daha iyi düzenler. Kişiliğini olumlu biçimde geliştirir ve olgunlaştırır (Köknel, 1995, s:130). Arı(1998, s:52)."ya göre Maslow 'un kendini gerçekleştirilmiş insanının özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Gerçeği olduğu gibi kabul eder.
2. Kendini olduğu gibi kabul eder.
3. Başkalarını olduğu gibi kabul eder.
4. Kendiliğinden davranır, spontandır.
5. Yaratıcı bir biçimde davranabilir.
6. Yaşamın getirdiği olayları tam anlamıyla, olaylara uygun yaşar.
7. Yakın ve samimi birkaç dostu vardır.
8. Kendi sorumluluğunu bilir, çalışkandır.
9. Dürüsttür.
10. Çevresinin farkındadır, devamlı çevresini inceler, yeni şeyler dener.
11. Savunucu değildir. Savunma mekanizmalarını çok kullanmaz. Kendi eksikliklerini ifade etmekten kaçınmaz.
12. Dünyayı objektif bir şekilde algılar.
13. İnsanlara değer verir ve onların sorunlarını ciddiye alır.
14. Başkalarını kayıtsız şartsız saygıdeğer bireyler olarak kabul eder.

2.7.9. Erich Fromm'un Kişilik Kuramı

Özgürlükten Kaçma Kuramı Erich Froomm tarafından geliştirilmiştir (Başaran, 1991,s:69). Fromm, özellikle ilk çalışmalarında, Kari Max' in düşüncelerinden önemli ölçüde etkilenmiş ve 1962 yılında yazmış olduğu "Çağımızın Özgürlük Sorunu" adlı yapıtında, Freud ve Max'ın görüşlerini kıyaslamış, çelişkilerini göstermiş ve bu iki görüşün birleştirmesine çalışmıştır. Fromm kendisini Marx' a dönük bir kuramcı değil,

"diyalektik hümanist" olarak tanımlar (Geçtan, 1989, s:59).

Fromm doğuştan gelen güçlerin varlığını tamamen reddetmez. Bunlara "kalıtsal somatik süreçler" veya mizaç der. Karakter ise sosyal etkiler sonucu yaşam tecrübeleriyle oluşur. Asimilasyon ve sosyalleşme sırasında yerleşen insan enerjisinin kanalize olma biçimlerini kapsar. Kalıcı olan karakter veya kişilik, bireyin fiziksel yapısı ve mizacını oluşturan kalıtsal yönleri ile sosyal ve kültürel etkilerin tümünün ortak ürünüdür. Karakter insanın topluma her yönüyle dinamik uyumunu simgeler ve kişinin duygusal ve zihinsel fonksiyonlarını şekillendirir. Her insanın sadece kendisine has yönlerini içeren bireysel karakteri olduğu gibi onun diğer insanlarla ortak yönlerini kapsayan sosyal karakteri, o toplumun fonksiyonlarını sürdürmek ve bütünlüğünü devam ettirmek amacıyla gelişmiştir. Fromm'un ortaya koyduğu bu kavram, yani sosyal karakter kavramı Freud'un süperego kavramına benzer (Yanbastı, 1990,s:96). Bireyin kişiliğini geliştirebilmesi, içinde yaşadığı toplumun kendisine tanıdığı olanaklarla orantılıdır (Geçtan,1989,s:61). Kısaca bu kurama göre kişiliğin biçimlenmesinde, kültürün etkisine diğer kuramlardan daha çok önem vermektedir. Kişilik, büyüyen insanın gereksinimlerini sağlamak için toplumsal ortamın yarattığı ya da yaratamadığı tüm etkinliklerin ürünüdür (Başaran, 1991, s:69).

2.7.10. Lulian Rotter'in Kuramı

Öğrenme kavramlarını kullanarak, kişilik kavramına yaklaşan psikologlardan biri de Jullian Rotter 'dir. Rotter'in kuramına beklenti-değer kuramı adı verilir. Birey belirli bir davranışı, o davranıştan sonuç beklediği için yapar, birey için bu davranıştan elde edeceği sonucun bir değeri vardır. Belirli bir durumda beklenti ya da değerden biri çok düşükse, davranış ortaya çıkmaz (Cüceloğlu,1998,s:426).

Rotter'in sisteminde bilişsel süreçler çok önemlidir. Beklenti kavramı temelde algılamaya ve bilişsel süreçlere dayalıdır. Değer kavramı ise, davranışsal değil, algılama düzeyinde ödüllendirilmedir (Savran,1993,s:13).

2.7.11. Henry Murray ve Personoloji

Kişilik tanımı ve kişiliğin yapısı Murray'ın kuramında büyük önem taşır.

Psikanalitik kuramın büyük ölçüde etkisinde kaldığı görülür, yine de ayrıldığı önemli noktalar vardır.

Murray çalışmaları süresince pek çok kişilik tanımı yapmıştır. Bunların bir Özetini yaparsak kişiliğin temelinde zihnin varsayımsal yapısı olduğunu görürüz. İnsan yaşamının içsel ve dışsal yaşamının tekrar edici yönlerinin bir bütünü olarak değerlendirilmiştir. Kişiliğin biyografik olguların sıralanmasının üstünde soyut, genel, denetleyici, doğumdan ölüme dek gelişen "transformatif fonksiyonel operasyonların" tümü olduğunu söylemiştir. Bu tanımların bazı ortak yönleri vardır.

1. Kişilik soyut bir bütündür. Ampirik olgularla bağlantılı olmakla birlikte bu tür olguların toplamı değildir. Kuramsal bir yapıdır.
2. Kişilik "yaşamın tarihidir" demıştır.
3. Kişilik davranışın dinamik, tekrar eden ve özel, tek yönlerini bütün olarak yansıtır.
4. Kişilik bireyin örgütleyen ve idare eden davranışsal mekanizmadır. Bireyin güdülerine, amaçlarına kısaca bütün davranışlarına düzen ve bütünlük getirir.
5. Kişiliğin temel fonksiyonları; bireysel süreçleri yürütmek, kendini ifade etmek, gereksinim-gerilim oluşumlarını ortaya çıkarmak ve gerilimi uzatmak, uzak amaçlara yönelik "bekleme programları" yapmak, çatışmaları çözmek ve gereksinimleri sürtüşmesiz giderebilmek için örgütler kurmaktır.
6. Kişiliğin temelinde fizyolojik bir yapı bulunur. Psikologun alanı olan her konu fizyolojik bir sürece bağlıdır. Bunun da merkezi beyindir. Beyin olmayınca kişilik de olmaz. Kişilik beyin demektir. Beyin süreçleri psikolojinin temel alanıdır. Buna rağmen:
7. Kişilik fizyolojik ve nörolojik düzeylerden farklı, bunların üstünde bir düzeyde yer alır. Psikolog bir nörolog gibi çalışmaz. Fakat psikolojinin temelini fizyoloji ve nörolojiye dayandığı bilir. Kısaca:
8. Kişilikte geçmiş yaşantılar, bunları örgütleme işlevleri, soyut ve kavramsal özellikler, fizyolojik süreçlerin temeline dayanarak bütünsel olarak rol oynarlar.
9. Kişilikte, Freud'cu yaklaşım doğrultusunda, bir enerji sisteminin bulunduğu, id-ego-süperego katmanlarının varlığına, ilgi, alışkanlık ve hepsinden önemlisi bir gereksinim sisteminin yer aldığına inanır (Yanbastı,1990,s:198).

2.8. Kişiliğin Tabakaları

Kişilik, birbirlerini tamamlayıcı biçimde işlev gören farklı katmanlardan oluşmuş bir bütündür. Bu katmanlar aşağıdan yukarıya doğru şöyle sıralanabilir.

- En alt katmanda kişiliğin bedensel nitelikleri bulunur. Bunlar arasında kalıtımla geçen ve gebelik ya da doğum sırasında dölüt üzerinde etkili nedenlerin oluşturduğu, beden yapısına ilişkin özellikler, sakatlıklar, özürllüer yer alır.
- ikinci tabakada, bedensel yapıya biçim ve renk veren iç salgı bezlerinin işlevi bulunur.
- Üçüncü katmanda kişiliğin oluşup gelişeceği ruhsal yapının temelini oluşturan zeka vardır.
- Dördüncü tabakada içgüdü ve dürtülerden oluşan güdüler yer alır.
- Beşinci katmanda güdülerden kaynaklanan duygulanım ve coşku alanı vardır. Bu katmanın kişiye özgü özelliklerine huy (mizaç) adı verilir.
- Altıncı tabakada kişiliğin benliği bulunur.
- Yedinci katmanda kişiliğin dışarıya yansıyan, başkaları tarafından algılanan, değerlendirilen duygulan, düşünceleri, tutumları, davranışları, hareketleri ve eylemleri vardır. Bir başka deyişle, bu katman daha önceki katmanlarda oluşan öznel kişilik yapısının nesnel, gözlenebilen, ölçülebilen yanıdır

- Sekizinci tabakada, kişiliğin dışarıya yansıyan özelliklerinin toplum değerleri, kuralları ve ahlak açısından değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan "karakter" yer alır. Bu tabaka kişiliğin benimsediği değer yargılarının başkaları tarafından değerlendirilmesi sonucu oluşur.
- Dokuzuncu tabakada, kişinin kendi olduğu ya da olmak istediği biçimde kabullenmesi ya da kabul ettirmesi, kişiliğin gerçekliğini kanıtlaması, kendinin varolması için başvurduğu yöntemler, yollar, bu amaç uğruna harcadığı çaba ve ortaya çıkardığı ürünlerden meydana gelir.
- Onuncu katmanda kişi, kişiliğini oluşturan öteki katmanların bilincinde olarak akıp giden zaman içinde evrendeki yerini ve değerini saptar.

Bütün kişilik yapıları söz konusu edilen bu on katmanı içerir. Ancak kişinin içinde yaşadığı çevrenin ekonomik, toplumsal, kültürel koşullarına göre benliğin gelişmesi, olgunlaşması kişinin kendisini kabul etmesi ve ettirmesi için başvurduğu yöntemler, kişiliğin bilincine varması farklı olabilir. İdeal olan, bu katmanların dengeli, düzenli bir birleşme ve bütünleşme içinde olmasıdır. İnsanın "insanca" nitelikler kazanması ancak böyle gerçekleşebilir.(Tezcan, 1993).

HAKEM

2.9. Hakem Kavramı

Sporun hakem için olmadığını söylemek doğru iken aynı şekilde hakemsizde olamayacağını söylemekte doğrudur. Peki neden?

İnsanoğlu özellikle hırsı arttığında ve müsabakayı kazanma isteği oyunun nasıl oynandığının önüne geçtiğinde çoğu zaman otoriteye saygı gösterme eğiliminde değildir. Bizim modern toplumumuzda ,orjinal değerlerimizin yeniden keşfi için bir

inceleme yapar isek ,hakem şiddeti kontrol etme yetisine sahip tek kişi ancak aynı zamanda hakem tek bir kararla istem dışı olarak şiddeti körükleyen kişide olabilir(VAUTROT, 2003) . Hakemlik; futbolun altın üçgeninin en önemli köşesini oluşturmaktadır. Hakem; hem seyirci ile futbolcu arasında, hem de rakip takımlar arasında köprü görevini görmekte, bir yandan da oyunun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirmesini yapmaktadır. Bir futbol maçının güzel, heyecan verici, Fair Play ilkeleri içersinde, bol gollü geçmesinde, bitmesinde veya düzensiz, olaylı, kavgalı bir hava içersinde oynanmasında hakemin rolü son derece önemlidir. Hakemlik; bilgi, tecrübe, eğitim, yeterlilik, kişilik, kondisyon ve konsantrasyon gerektirir(Orta, 2005).

2.10. Hakemliğin Tanımlanması

Anlaşamayan iki taraf arasında doğruyu göstererek aracılık yapan kişi.(MHK, 1997).

Oyun kurallarını uygulamada tam yetkili olarak atanan kişi(İnal, 2004, s. 28).

Yarışmaları yöneten, koşularda varış sırasını gözleyen, müsabakalarda ve maçlarda alınan sayılan tespit etmek, kurallara uymayanları cezalandırmakla görevlenen kişi.

Hakem; düzgün yaşantısı, dürüst kişiliği ile insan psikolojisinden ve toplum sosyolojisinden anlayan, insanın bireysel ve toplumsal davranışlarını yorumlayabilen, saha içindeki ve dışındaki hareketleriyle örnek olması gereken kişidir.(ORTA, 2005).

Genel anlamıyla, kelime karşılığı, bir anlaşmazlığı çözümlmek için ilgili taraflarca seçilmiş kimsedir.

Sportif anlamda ise, müsabakalarda ve maçlarda alınan sayıları tespit etmek kurallara uymayanları cezalandırmakla görevlendirilen kişi olarak tanımlanmaktadır.Spor hakemliğinin içindeki futbol hakemi müsabaka esnasında International Board 'un ve kendi federasyonumuzun koyduğu bazı sınırlılıklar içinde kural uygulatıcı kimsedir.

Hakem oynanacak olan müsabaka ile ilişkili olan her şeyin kontrolündeki

kimsedir.(Evans&Bellon, 2000).

Bir karşılaşmayı yönetmek, oyuncuların kurallara uymasını sağlamak ve gerektiğinde onların çeşitli itirazlarını değerlendirmekle yükümlü kişi.

Hakemliği, insan davranışlarını oyunun kurallarının belirlediği sınırlar içerisinde idare edebilme sanatı olarak tanımlayabiliriz (KAYIŞOĞLU-MÜNİROĞLU, 1999, s. 37).

Oyunun kurallara uygun olarak yönetilmesinden sorumlu olan, maçın resmi kronometresini tutan ve kararlarına uyulması gereken görevli.

Hakemlik bir sanattır. Ne bir bilim,ne bir yargıçlık nede bir polislik iştir.Bir liderlik gerektirir. Futbol öncelikli olarak oyuncular için olan bir rekreatif oyundur. Bu noktada hakemin işine yaklaşımı pozitif ve işbirlikçi olmalıdır.Hakem kurallara aykırılıklar ve cezai uygulamalardan ziyade sanatını kullanarak oyuncuların ve kendisinin zevk alacağı canlı ve iyi bir futbol atmosferi yaratan kişidir.(ANONYOMOUS, 2003).

2.11. Hakemliğin Tarihçesi

Futbol hakemliğinin tarihçesinden söz edebilmek için öncelikle futbolun kurallara bağlanışından, bundan söz edebilmek içinde futbolun bir oyun olarak ortaya çıkışının tarihçesinden söz etmek gerekir. Konuya ilişkin önemli bir derlemede futbolun ortaya çıkışının kesin olarak belirlenemediği, ancak bir takım yazılı kaynaklardan yola çıkılarak varsayımlar oluşturulabileceği düşüncesi egemendir. Buna göre milattan 2500 yıl önce Çin de askerlerin futbol oyununa benzer biçimde eğitim yaptıkları; dahası, Orta Asya Türk topluluklarında (Tsang Kentinde) kız ve erkeklerden oluşan karma takımların “ ayak topu oynadıkları “ ifade edilmektedir (Tezcan,1964). Ayrıca Eski Yunanlıların ve Romalıların oynadığı “harpastum” ve “follis” denilen bir top oyununda futbolun ilk izlerine rastlanır. Ortaçağda Fransa’da “soule” veya “choule”, İtalya’da “calcio” ve Eski Türklerde “tepük” adlı oyunlar futbolun ilk şekilleri sayılabilir(ARIPINAR,1992, s. 8).

İngiltere’de futbol ilk olarak M.S. 217 yılında Derby Kentinde oynanmıştır. O haliyle futbol son derece ilkel ve kaba bir nitelik taşıyordu. Dolayısıyla da siyasi karar mekanizmalarının müdahalelerini gerektiriyordu. Bu çerçevede 1349 yılında

yasaklandı (Oral, 1954, s. 8-10).

Daha sonra yine İngiltere de 1583 yılında futbol ilk defa basit kurallara bağlanmış, oyunda sertliği önletici önlemler ile, hakem seçiminde yeni uygulamalar getirilmiştir(Oral, 1954, s. 8-10)

O dönemde İngiltere'nin sosyo-ekonomik gelişmesine paralel bir biçimde futbolun 16. ve 18. yüzyıllar arasında sadece alt sosyal sınıflar arasında oynanmış, ekonomik bakımdan güçlü sınıflar ise bu oyuna itibar etmemişlerdir. 19. yüzyıl başından itibaren İngiltere'deki sanayi devriminin getirdiği zenginlikler yavaş yavaş geniş halk kitlelerine ulaşarak yaygınlaşmaya başlamış, eğitime verilen önem gereği okul sayısı da hızla çoğaldığından 19. yüzyıl başlarında futbol özellikle okullarda büyük bir canlanma göstermiştir. Toplumsal bakımdan değerlendirdiğimizde; okulun olduğu yerde kuralların olması da kaçınılmazdır. Bu bakımdan futbol oyununun kurallara bağlanmasında futbolun okullarda yaygınlaşmasını takiben gerçekleşmesi şaşırtıcı değildir (Oral, 1954).

Tezcan tarafından ifade edildiğine göre ise, futbolun vatanının İngiltere de olduğu hususu tartışmaya çok açıktır. Günümüzdeki biçimiyle futbolun şekillenmesinde Cambridge Üniversitesi öğrencilerinin önemli bir rolü olmuştur. Her ne kadar futbolun İngiltere de başlayıp başlamadığı tartışılrsa da Dünya da ilk futbol örgütlerinin bu ülkede oluşturulduğu açıktır. Nitekim bu ülkede 1855 de ilk kulüp kurulmuş, 8 yıl sonrada federasyon oluşturulmuştur(Atabeyoğlu, 19772).

Futbol oyunu ilk defa 1860 yılında İngiltere de muayyen kurallara bağlanmıştır. 1880 yılında kendisine yetkiler tanınarak futbol oyununu idare etmek üzere bir kısım görevliler ikame edilmiştir(Babacan, 1991). İlk futbol hakemleri iki yarı alanı ayrı ayrı kontrol eden iki hakem ve saha dışında masa başında görev yapan bir hakem olmak üzere üç hakemden oluşmuştur.

1868 yılında 14 kural ile oynanan futbol oyunu saha içerisinde 2 hakem ve saha dışında "umpire" adı verilen bir masa hakemiyle yönetiliyordu(Durna, 1997).

1890 yılında futbol maçlarında tam selahiyet hakemlere verilmiştir (Arıpınar, 1992).

1891 yılında büyük bir değişiklik yapılmış ve umpire diye tabir edilen dışarıdaki hakem saati kalem ve kağıdı ile saha içerisinde sokulmuş içerdeki iki hakem ise taç çizgileri boyunca dışarıya çıkarılmıştır (Babacan, 1991). Bu sistemin değişikliğinin

tatbik şeklinde; saha içerisinde bulunan hakem topun bulunduğu her yerde hazır olmak gayesi ile her istikamete koşar, saha dışında ve yanlarda bulunan iki kişi ise biri bir kenarda diğeri öbür hatta köşe gönlerine koşarak gördükleri hataları hakeme işaret ederler. Daha sonra bu sistemde uzun ve ani atılan toplar ile aniden ters istikamete inkişaf eden mukabil akınlarda hakem ve yan hakemlerin geride kaldıkları, dolayısıyla görevin güçleştiği, oyun idaresinin aksadığı mütaala edildiğinden, bu durumun giderilmesi için yeni şekiller düşünülmüş ve 1905 yılında bugünkü diyagonal sistem tatbik edilmeye başlanmıştır. Diyagonal sistem Sir Stanley Rous tarafından ıslah edilerek 1930 yılında günümüze kadar tatbik edilerek modern şeklini almıştır (Babacan, 1991).

Türkiye'deki ilk futbol hakemleri, futbol oynayanlar arasından çıkmıştır. İlk zamanlar kendi takımının karşılaşması olmayan futbolcu, diğerk takımlar arasındaki maçlarda hakemlik yaparken, daha sonraları hakemlik görevini futbolu bırakan eski sporcular yapmaya başlamıştır. Hakem kelimesinin özellikle hatırlandığı futbol konusunda, tecrübeli ve kıymetli oyuncuların diğerk maçlarda hakemlik yapmaları bir adet olarak süregelmiş kendi maçlarından önce veya sonra başka maçlarda hakemlik yapmışlardı.

Ülkemizde futbol hakemliği yapan ilk Türk Fuat Hüsnu Kayacan olmuştur. 1920 ve 1930'lu yıllarda Türkiye'de yabancı futbol hakemleri de görev yapmaya başladı. 1966, 1970 yılları arasında ne yazık ki yabancı hakemler liglerimizde bazı maçları yönetmişlerdir (Durna, 1997).

Türk futbolunda modern hakemlik Hamdi Emin Çap tarafından kuruldu. İngiltere'de öğrenim gören Çap, hakemlik müessesesinin önemini kavramış, kaideleri en iyi şekilde uygulamayı öğrenmiş ve ilk milletler arası Türk futbol hakemi olmuştur.

1932 yılında futbol oyununun yönetiminde birliği sağlamak amacıyla zamanın futbol federasyonu başkanı Hamdi Emin Çap tarafından ilk hakem kursu, Nüzhet Baba'nın yönetiminde açılmıştır.

Nihayet Türk futbol hakemliğinde en büyük devrim gerçekleşmiş, hakemler lisanslara bağlanmıştı. Ve ilk hakem lisansları 1 Ekim 1940 günü sahiplerine dağıtılmıştı. 1 Numaralı "Bejnelmilel Hakem" lisansı Nuri Bosut'a, 1 Numaralı "Milli Hakem" lisansı da Şazi Tezcan'a verilmişti

İki yabancı milli takım arasındaki ilk maçı 1946 yılında Şazi Tezcan yönetmiştir. Bu Şam da oynanan Suriye-Lübnan maçıydı.

İlk FIFA kokardını ise, yönettiği beş uluslar arası maçtan sonra 1960 yılında Sulhi Garan almıştır (Durna, 1997).

2.12. Hakemlerin Kişiliği

Toplumlarda insanlar arasındaki anlaşmazlıkları, çatışmaları durduran, çözümleyen sosyal veya sportif barışı sağlamaya yönelik mekanizmalar ve mevkiler vardır. Bu odaklar kurallara uymayanlara karşı toplumun güvencesi, denge unsurlarıdır. Toplumun dili, gözü ve vicdanıdır. Görevlerini ne kadar dürüst, yasal ve adaletli yaparlarsa toplumdan o nispette saygı, güven görürler. Sosyal yaşamda hakimler; spor yaşamında da hakem'ler bu konuda toplumda etkin rol oynarlar. Hakim ile hakem'i kısaca mukayese edecek olursak Hakim; hukuk kurallarına aykırı davranan kişileri yargılar. Bu yargılamada acele etmez, zamanı yanına alır, tanıkları dinler kanıtları inceler ve yasanın ilgili maddesine göre kararını verir. Verdiği bu karar yasalara aykırı ise bir üst mahkemede bozdurularak Adalet yinede sağlanır. Ama hakemler için konum tamamen farklıdır. O, anında karar verir, verdiği karar tartışmasız uygulanır, uymayanlar ise müsabakadan men edilir. Ve Hakem, oyun yeniden başlamışsa; yanlış dahi olsa kararından geri dönmez. Görülüyor ki her ikisi de kuralları işletiyorlar, adaleti sağlıyorlar ve kuralları uymayanları cezalandırıyorlar. Ama farklı konum ve koşullarda. Sözlük anlamı ile hakem; "Futbol oyununu yöneten sorumludur." Bir başka tanımla da "Anlaşamayan iki taraf arasında iki taraf arasında doğruyu göstererek aracılık yapan kişidir" Öyleyse hakem, kendisine verilen yetkilerle bir yargı görevi yapmaktadır. Yani bir müsabakanın kuralları içerisinde oynanmasını, aksi davranışların da cezalandırılması işlevini görmektedir. Vereceği kararlar oyuncu - seyirci - yönetici tarafından maç içinde ve maç sonrası alkışlanacak, övülecek veya yerilip eleştirilecektir. Hakem bu yargılamalardan galip ayrılmalıdır (MHK, 1997).

Hakemlerin genellikle otoriter bir kişiliğe sahip olduklarına inanılır. Ancak hiçbir bilimsel çalışma bu fikri desteklememiştir. Gerçek olan şu ki; hakemler görevleri

gereği hislerini ve kişisel reaksiyonlarını kontrol etmek zorundadırlar. Yani otoriter ve katı görünen davranışları engellemek için kendilerini kontrol etmeyi bilmeleri gerekmektedir. Bunu şu örnekte görebiliriz: "Çok saygı duyulan hakemlerden birisi bana çok az olayda da olsa kendi gücünü göstermek için isteyerek, kötü karar verdiğini ve bunu sadece Pele'den, diğer oyunculardan ve VIP tribününde oturan kişilerden daha önemli olduğunu göstermek için yaptığını söyledi (CEI, 1994). Dünyadaki en meşhur futbolcu veya teknik adam düdüklü kişinin yönetimi altındadır. Ve problemde burada yatıyor..

Bazı insanlar gücün kullanımının keyfini çıkarır ve bu keyif için yapabilecekleri herşeyi yaparlar. Bu tatlı sarhoş ediciyi tattıkları anda , buna bağımlı hale gelirler. Henry Kissinger bunu 'Büyük Afrodisyak' olarak tanımlar ve hemen herkes Lord Acton'un meşhur sözünü bilir ; Güç doğru yoldan saptırıcı eğilimdedir ve kesin güç kesinlikle doğru yoldan saptırır (Evans&Bellon, 2000).

- Hakem sahada çok iyi bir kişilik oluşturmalı, aristokrat hareketlerden kaçınmalıdır.(caka. bilmişlik taslamak gibi).
- Hakem, cesur, kararlı, adaletli olmalı ve her türlü baskıyı göğüsleyecek psikolojik güce sahip olmalıdır.
- Hakem, güçlü bir karaktere, emin ve sakinleştirici bir kişiliğe sahip olmalıdır.
- Hakem, keskin bir önseziye, kusursuz bir değerlendirmeye ve ani kararlar için devamlı bir şekilde bilinçlenmeye yönelmelidir.
- Hakem, yüksek derecede dürüst ve önceden koşullanmama düşüncesine sahip, objektif bir yapıya sahip olmalıdır.
- Hakem, insanların kişilik yapılan ve tepkileri hakkında gelişmiş bir potansiyele sahip olmalıdır.
- Hakem, her müsabakanın sonunda özeleştirisini yapabilecek sağlam bir akıl ve mantık sahibi olmalıdır.
- Hakem, çağdaş bir yaşam tarzına, düşünce ve pratiğine sahip olmalıdır.
- Hakem, kendisine güvenmeli, komplekslerden arınmalı, yüksek ve ideal amaçlı bir yapıya sahip olmalıdır.
- Hakem, aşın hırs ve maddi kazanç hevesi nedeniyle ortaya çıkacak çirkin oyun ve entrikalardan uzak durmalıdır.
- Hakem, yeteneklerine uygun bir meslek seçmeli, mesleğini sevmeli ve meslek

disiplinine bağlı kalmalıdır.

- Hakemlik çok yönlü geliştirilmiş bir kişilik yapısı ister. O kişinin mesleğinde ve sosyal yaşamında da dikkat, düzen ve başarı ister (MHK, 1997).

- Hakemlerde arzu edilen özellikleri geliştirmek , güçlü hakemler yaratmak ve arzu edilmeyen zayıf yönleri ortadan kaldırmak amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Elde edilen genel veriler iyi bir yönetim ile özel kişilik yapısının bağdaştığını ve iyi hakemlerin toplumun genelinden ayırt edici özelliklere sahip olduklarına dair olan sezgisel inançlarımızı teyit eder yönde sonuçlar verdi.

Gary Schwartz aşağıdaki saptamalarda bulunmaktadır ;

Spor alanındaki bireysel başarılar nasıl psikolojik faktörlerle ilişkilendiriliyorsa, spor ile ilişkili diğer alanlardaki başarılarda bununla ilişkilendirilir ve buna hakemlik de dahildir. Aslında hakemlikte motorsal performans, kişilik özellikleri ve psikolojik faktörlere nazaran daha az önemlidir. Etkili bir yönetim hakemin kişiliği, kendine güveni, sakinliği ve hatta sevecenliği ile alakalıdır (SELLIN, 2003).

4. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Kuru ve Persil (2003) Polis Milli Futbol Takımında oynayan üst düzey elit sporcu polislerle, spor yamayan polislerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılaştırılmasına yönelik yapmış oldukları çalışmada Polis Milli Futbol Takımı Sporcuları ve spor yapmamış polisler arasında başarı, uyarlık, düzen, gösteriş, özerklik, yakınlık, duyguları anlama, ilgi gösterme, başatlık, kendini suçlama, sefkat gösterme, sebat, karşı cinsle ilişkiler, saldırganlık alt ölçeklerinde anlamlı sonuçlar bulunamamıştır. Buna karşılık sadece değişiklik alt ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Deniz (1997) tarafından yapılan çalışmada mesleki müzik eğitimi öğrencilerinin en baskın özelliklerinin değişiklik, yaratıcı kişilik, bağımsızlık, kadınsı özellikler, oto-kontrol, kendini suçlama olduğu görülmüştür.

Otrar ve Kulaksızoğlu (1997) yapılan çalışmada endüstri meslek lisesi öğrencilerinin en baskın özelliklerinin başarı, bağımsızlık, özgüven ve yaratıcı kişilik olduğu görülmüştür.

Özgün (2007) Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri ile Mesleki Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine yönelik yapmış olduğu çalışmada mezuniyet düzeyi değişkenine göre kendini gerçekleştirme ve duygusal kararlılık boyutlarında yüksek lisans mezunları lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Kuru ve Aslan (2002) yapılan çalışmada ise 1. Lig futbolcularının güç gösterme, başarıya yaklaşma ve başarısızlıktan kaçınma güdülerinin 2. ve 3. Lig futbolcularından yüksek olduğu görülmüştür.

Çemberci (2003) tarafından yapılan çalışmada eğitim yöneticilerinin en baskın özellikleri arasında düzen, ideal benlik ve başarı özelliklerinin olduğu görülmüştür.

Çarıklı (2007) Müzik Öğretmenleri Adaylarının Piyano Dersindeki Başarıları ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişisine Yönelik yapmış olduğu çalışmada müzik öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, mezun olunan lise türü durumlarına göre ders başarılarının farklılaşmadığı ortaya konmuştur.

Aydos ve Selçuk (1998) tarafından yapılan çalışmada ise erkeklik dişilik ölçeğinde spor yapan ve yapmayan polis akademisi öğrencilerinin ortalama puanları erkeklik boyutu içerisinde çıkmış, sporcu olan grubun ortalama puanı, erkeklik boyutu içerisinde ve diğer gruptan yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gül (2002) tarafından yapılan çalışmada 36-50 yaş arasındaki öğretmenlerin sebat özelliği diğer yaş gruplarındaki öğretmenlerden anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Gül (2002) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin ne baskın özellikleri arasında ideal benlik, düzen ve yaratıcı kişilik özelliklerinin olduğu belirtilmiştir.

Mete (2006) İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile İş Tatminleri Arasındaki İlişinin İncelenmesine yönelik çalışmada sınıf ve branş öğretmenlerinin kişilik özellikleri ve demografik özellikleri ile iş tatminleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmiştir.

Gül (2002) tarafından çalışmada öğretmenlik yapmaktan memnun olanların sebat ve düzen özellikleri kararsızlara göre, kararsızların bağımsızlık, saldırganlık ve değişiklik özellikleri memnun olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Kuru ve Baştuğ (2006) tarafından yapılan çalışmada bayan futbolcuların şefkat gösterme ihtiyacının bayan olmanın gereği erkek sporculardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Erkek futbolcularda ise özerklik, başatlık, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık ihtiyacı puanları bayan futbolculardan daha yüksek çıkmıştır.

Durmuş (2007) 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi adlı çalışmasında kişilik özellikleriyle anne baba tutumları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur.

Kuru (2003) tarafından yapılan çalışmada Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Bölümünde okuyan milli ve milli olmayan kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermediği görülmüştür.

İstengel (2006) Okul Rehber Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri ve İş Stresi Arasındaki İlişki Düzeylerinin İncelenmesine yönelik yaptığı çalışmada, rehber öğretmenlerin iş stresi ile demografik özelliklerinden yaş, mesleki kıdem, çalıştığı okul türü, çalıştığı kurum türü, sorumlu olduğu öğrenci sayısı ve kurumda kaç rehber öğretmen olarak görev aldıkları durumlarına göre anlamlı farklılıklar olduğu ancak cinsiyet, mezuniyet alanı ve mezuniyet durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Deniz (1998) tarafından yapılan çalışmada ise kadın ve erkek müzisyenlerde danışmaya hazır oluş alt ölçeğinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Gül (2002) tarafından yapılan çalışmada erkek öğretmenlerin kadınsı özellikleri, kadın öğretmenlerden anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Kaynak (2007) Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları adlı çalışmasında öğretmenleri kişilik özellikleri ile örgütsel vatandaşlık boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmiştir.

Kuzgun (1987) tarafından yapılan çalışmada değişik sosya ekonomik düzeye sahip kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre uyarlık, özerklik, başatlık, değişiklik, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık alt ölçeklerinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bunlardan uyarlık ve değişiklik ihtiyaçlarında kızların, diğer alt ölçeklerde ise erkeklerin daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

BÖLÜM 3

Yöntem:

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, elde edilen verilerin çözümlenmesinde yararlanılan istatistiksel yöntem ve teknikler konusundaki açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli:

Araştırma, tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte yada halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir(Karasar, 1998, s:77).

Bu model çerçevesinde Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin kişilik özelliklerini belirlemek için, veri toplama aracı olarak “Sıfat Tarama Listesi” uygulanmış, bulgular “Hakem Kişisel Bilgi Formu”ndan elde edilen bilgilerle birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgularla, sıfatların dağılımının nasıl olduğunun, çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesine çalışılmıştır.

3.2. Evren Örnekleme:

Araştırmanın evrenini; 2005-2006 futbol sezonunda Türkiye Liglerindeki Klasman Futbol Hakemleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise; Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemleri oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklem grubuna 6 bayan, 62 erkek toplam 68 denek katılmıştır.

3.3. Kullanılan Veri Toplama Araçları:

Araştırmada, Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin kişilik özelliklerini belirlemek için Harrison G. Gough tarafından geliştirilen “Sıfat Tarama Listesi (Adjective Check List)” adlı kişilik testi ile “Hakem Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanması, Mart 2006’ da araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hakem Kişisel Bilgi Formu:

Bu formda hakemlerin klasmanları, meslekleri, cinsiyetleri, öğrenim durumları, maddi durumları, hakemliği seçme nedenleri, hakemlik yapmaktan memnuniyetleri, kaç yıldır hakemlik yaptıkları ve yaşları sorulmuştur.

Sıfat Tarama Listesi (ACL):

Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin Kişilik Özelliklerinin belirlenmesinde Harrison G. Gough tarafından (1949) geliştirilmiş, 1993 yılında Canan Savran tarafından Türkiye koşullarına uygun dilsel eşdeğerlilik, geçerlik, güvenilirlik ve norm çalışmaları yapılmış olan Adjective Check List (Sıfat Tarama Listesi) kullanılmıştır. Bu araştırmada kişilik özelliklerinin saptanmasında özellikle sıfat tarama listesinin kullanılmasının nedeni, daha önce pek çok bilimsel çalışmada çeşitli sektörlerde çalışmakta olan meslek adamlarının kişilik özelliklerinin saptanmasında kullanılmış olmasıdır.

Sıfat Tarama Listesi, günlük yaşamda niteleme ve tanımlama amacıyla kullanılan sözcük ve kavramları, sistematik ve standart bir düzenlemeyle sunmaktadır. Ölçek, temel olarak, bireyin seçtiği sıfatların belirlediği özellikler doğrultusunda kişiliği tanımlamayı amaçlamaktadır.

Uygulama, bireyin kendisini nasıl algıladığı, başkaları tarafından nasıl algılandığı ve ne olmak istediği doğrultusunda yapılabilir. Yanıtların geçerliliği, bireyin kendisi için uygun bulunduğu sıfatları işaretlemesinden sonra toplam işaretlenen sıfat sayısına bakarak saptanır. 10' dan az ve 270' den çok işaretlemenin yapıldığı kağıtlar geçersizdir. Ayrıca 20' den az ve 250'den çok işaretleme yapılmışsa yorumda dikkatli olmak gereklidir. Uygulamanın kolay olmasına karşın kişilik profilinin yorumlanması uzmanlık gerektirmektedir.

Toplam 300 sıfat ve 37 ölçekten oluşmasına karşın ancak ilk 28 ölçeğin geçerlilik, güvenilirlik ve norm çalışması bulunmaktadır. Aşağıda ACL' deki tüm alt ölçekler gruplandırılmış halde yer almaktadır.

Kontrol Ölçekleri:

1. İşaretlenen toplam sıfat sayısı
2. İşaretlenen "tercih edilen sıfat" sayısı

3. İşaretlenen “tercih edilmeyen sıfat” sayısı
4. Genellik

İhtiyaç Özellikleri:

5. Başarma
6. Başatlık
7. Sebat
8. Düzen
9. Duyguları Anlama
10. Şefkat
11. Yakınlık
12. Karşı Cinsle İlişkiler
13. Gösteriş
14. Bağımsızlık
15. Saldırganlık
16. Değişiklik
17. İlgi Görme
18. Kendini Suçlama
19. Uyarlık

Çeşitli Ölçekler:

20. Danışmaya Hazır Oluş
21. Oto-kontrol
22. Özgüven
23. Kişisel Uyum
24. İdeal Benlik
25. Yaratıcı Kişilik
26. Liderlik
27. Erkeksi Özellikler
28. Kadınsı Özellikler

Ego Durumları Ölçekleri:

- 29. Eleştirici Ana-Baba
- 30. Koruyucu Ana-Baba
- 31. Yetişkin
- 32. Serbest Çocuk
- 33. Uymuş Çocuk

Orjinallik-Eğitilmiş Zeka Ölçekleri:

- 34. A-1 (Hayalci)
- 35. A-2 (Sezgici)
- 36. A-3 (Geleneksel)
- 37. A-4 (Analitik)

Bu araştırmanın içeriğine uygun olan alt ölçekler şunlardır:

- 1. Başarma:**Toplumca kabul gören değerlere sahip olma yolunda başarı çabası
- 2. Başatlık:**Guruplarda önderlik rolü üstlenmek için çalışmak,bireysel ilişkilerde etkin olma çabası
- 3. Sebat:** Yüklenilen görevleri yerine getirmede kararlı davranmak. Bir işi sonuna kadar götürebilecek kapasiteye sahip olmak
- 4. Düzen:** Özel ve iş yaşamında etkinliklerin planlanmasına önem verme
- 5.Duyguları Anlama:** Kişinin kendisinin ya da başkalarının davranışlarını ve duygularını anlama gayreti

6. **Şevkat:** Diğer insanlara karşı samimi, destekleyici, koruyucu davranma, onlara maddi ve duygusal yardımlar sağlama davranışı
7. **Yakınlık:** Bir gruba ait olma isteği, kişisel dostluklar kurmak ve sürdürmek
8. **Karşı Cinsle İlişki:** Karşı cinsten kişilerle sağlıklı duygusal ve sosyal ilişkiler kurabilme
9. **Gösteriş:** Girilen gruplarda başkalarının ilgisini çekecek şekilde davranmak
10. **Bağımsızlık:** Başkalarından ya da toplumsal değer ve beklentilerden bağımsız hareket edebilme
11. **Saldırganlık:** Başkalarına karşı atak ve kırıncı tavırlar takınmak
12. **Değişiklik:** Yaşantıda tekdüzelikten uzaklaşıp, farklı deneyimler arama ve değişik yaşam tarzlarından zevk alma özelliği
13. **İlgi Görme:** Başkalarından anlayış, sevgi ve duygusal destek görme isteği, ihtiyacı duyma
14. **Kendini Suçlama:** Özeleştiri, suçluluk yada toplumsal yetersizlik yoluyla duygularını ifade etme
15. **Uyarlık:** Başkalarıyla ilişkilerinde bağımlı roller üstlenmek
16. **Danışmaya Hazır Oluş:** Bireysel problemler, psikolojik zorlanmalar gibi olguları çözümleyebilmek için bireyin psikolojik danışmaya ihtiyaç duyması ve bunların çözümlenmesi için danışmaya hazır olması

17. Oto-kontrol: Bireyin kendisi ve davranışları üzerindeki kontrol ve hakimiyeti

18. Özgüven: Kişinin kendi yeteneklerine, davranışlarına olan güveni

19. Kişisel Uyum: Bireyin kendi istekleri ile toplumun istekleri arasında gerekli dengeyi kurması; olaylarla başedebilme gücü. Bireyin sevme ve çalışma becerilerini birarada taşıması.

20. İdeal Benlik: Bireyin kendine verdiği değer veya bireyin sahip olduğu özellikleriyle kendini algılaması ile olması gerektiğine inandığı özellikler arasındaki uyum derecesi

21. Yaratıcı Kişilik: Bireyin yaşadığı toplumun değerlerinden farklı ve orjinal değerlere, fikirlere sahip olma derecesi

22. Askeri Liderlik: Güçlülük, özdisiplin, nezaket gibi toplumsal olarak liderde bulunması gerekli değerlere sahip olma.

23. Erkeksi Özellikler: Güçlülük, ataklık gibi tüm dünyada evrensel olarak kabul edilen erkeksi özelliklerine sahip olma derecesi

24. Kadınsı Özellikler: Sıcaklık, samimiyet, sempatiklik gibi tüm dünyada evrensel olarak kabul edilen kadınsı özelliklerine sahip olma derecesi

3.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması

Veri toplama aracının uygulanmasında örneklem grubundaki Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerine ulaşmak için şu yol izlenmiştir: Merkez Hakem Kurulunun Bölgesel olarak düzenlediği sezon içi eğitim seminerlerinde seminerde

görevli eğitimcilerden izin alınarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerine çalışmanın amacı ve ölçeklerin doldurulması konusunda bilgi vermiş, araştırmaya katılmak isteyen hakemlerin ölçekleri bireysel olarak doldurmalarını istemiş, bekleyerek geri almıştır.

Uygulama sırasında hakemlere yanıtlama süresi olarak sınırlılık getirilmemiş, ancak uygulama ortalama 20 dakikada tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumu:

Ankara’da görev yapan futbol hakemlerinin sahip oldukları kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik bu araştırma kapsamında ilk aşamada anket ile toplanan demografik özelliklere ilişkin frekans ve yüzdeler dağılımlar bulunmuş ve tablolaştırılarak bulgular bölümünde yorumlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında yine test kapsamında kişilik özelliklerini belirlemek üzere kullanılan Sıfat Listesi(Adjective Check List) ile toplanan veriler, testin cevap anahtarına uygun olarak bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Sıfat Listesi kişilik testinin , kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik 24 alt ölçeği bulunmaktadır. Her bir ölçeğin puanlaması, testin orijinal el kitabında belirlenmiştir. Her alt ölçeğe giren belli sayıda sıfat bulunmaktadır. Bu sıfatlardan bazıları bu alt ölçek için pozitif bazıları ise negatif anlamlıdır. Kişi bu olumlu sıfatlar içinden kaç tanesini işaretlemişse (+1) puan üstünden toplamı alınır. Daha sonra olumsuz sıfat grubu içinden kaç tanesini işaretlemişse (-1) puan üstünden toplamı alınır. Daha sonra olumlu ve olumsuz sıfatlar toplamından elde ettiği sonuçlarında birlikte toplamı alınır ve bu değer o alt ölçek için toplam ham puan olur. Her ölçek için bu işlem ayrı ayrı gerçekleştirilir. Daha sonra, bu ham puanlar ACL’nin norm çalışması sonuçlarına uygun olarak standart “T” puanlara dönüştürülmektedir. Bu işlemlerin el ile bir kişi için yapılması ortalama üç saat sürmektedir. Özellikle bilimsel çalışmalarda ACL’nin çok sayıda kişiye uygulanmasında puanlamanın çok uzun bir zaman alması nedeni ile Amerika Birleşik Devletlerindeki yayıncı firma bu testin puanlamasını bilgisayar ortamına aktarmıştır(http://www.mapdinc.com/bemis_online/index.html). Testin Türkiye versiyonu için izin alındığında bu bilgisayar programı da satın alınmıştır.Bu

programa sadece norm değerleri Türkiye için yeni ekleme yapılmıştır. Bu araştırmanın tüm ACL verileri, adı geçen bu program ile değerlendirilmiş ve puanlanmıştır(<http://www.akademikpsikoloji.com/iletisim.htm>).

ACL alt ۆlek standart puanları elde edildikten sonra ilk etapta her bir alt ۆlek için tanımlayıcı istatistik değerleri içinde yer alan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri elde edilmiş ve bu sonuçlara bağlı olarak en yüksek beş ortalamaya sahip alt ۆlekler belirlenerek, futbol hakemlerinin kişilik ۆzellikleri yorumlanmıştır.

Araştırmanın son aşamasında, futbol hakemlerinin sahip oldukları çeşitli demografik ۆzelliklere bağlı olarak kişilik ۆzelliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere hipotez testleri kullanılmıştır. Demografik ۆzelliklerin kategori n sayılarının otuzun altına indiği ve dolayısıyla normal dağılımdan uzaklaştığı için hipotez testlerinde paramerik yerine nonparametrik hipotez testleri kullanılmıştır. Demografik değişkenlerde kategori sayısının iki tane olduğu durumlarda mann-whitney “U” testi; kategori sayısının ikiden daha fazla olduğu durumlarda ise; kruskal wallis testi kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında tüm sonuçlar, araştırmanın genel tarama tipi bir model ile gerçekleştirilmesi nedeni ile çift yۆnl olarak sınıanmış ve anlamlılık düzeyi en az ,05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın tüm istatistiksel analizleri SPSS for Windows paket program kullanılarak yapılmıştır.

BÖLÜM 4

Bulgular ve Yorumlar:

Bu bölümde toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemleri Örnekleme İle İlgili Bulgular ve Yorumlar;

a. Kişisel bilgiler,

b. Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımına Göre Ortaya Çıkan Kişilik Özelliklerine İlişkin Bulgular,

c. Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçekleri İçin Yapılan Farklılıklara İlişkin Bulgular.

4.1. Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemleri Örnekleme İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

4.1.1. Kişisel Bilgiler

Bu alt başlıkta örnekleme katılan Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin; klasman, meslek, cinsiyet, eğitim durumları, ekonomik durumları, hakemliği seçme nedenleri, hakemlikten memnuniyet dereceleri, kaç yıldır hakemlik yaptıkları ve yaşları, dağılımlarına ilişkin veriler çözümlenmektedir.

Tablo 1: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin klasmanlarına göre Frekans ve Yüzelik dağılımları

Klasman	Frekans	Yüzde
SLH	6	8,8
SLYH	9	13,2
AKH	4	5,9
BYNA	5	7,4
BKH	9	13,2
BYNB	1	1,5
CKH	17	25
CKYH	17	25
Toplam	68	100

Örnekleme katılan klasman hakemlerinin % 8,8' i süper lig, % 13,2' si süper lig yardımcı, % 5,3' ü A klasman hakemi, % 7,4' ü bayan A klasman hakemi, % 13,2' si B klasman hakemi, % 1,5' i bayan B klasman hakemi, % 25' i C klasman hakemi, % 25' i C klasman yardımcı hakemidir. Ankara Bölgesi C Klasman hakem ve yardımcı hakemlerinin sayısı diğer klasman hakemlerine göre daha yüksektir.

Tablo 2: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin mesleklerine göre Frekans ve Yüzelik dağılımları

Meslek	Frekans	Yüzde
Öğrenci	37	54,4
Memur	19	27,9
Serbest Meslek	12	17,6
Toplam	68	100

Ankara Bölgesindeki 68 Klasman Hakeminin % 54,4' ü öğrenci, % 27,9' u memur, % 17,6' sı serbest meslek sahibidir.

Tablo 3: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin cinsiyetlerine göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	62	91,2
Bayan	6	8,8
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemlerin % 91,2' si erkek, % 8,8' i bayandır. Ankara bölgesindeki erkek hakemlerin sayısı bayan hakemlerin sayısına göre daha yüksektir.

Tablo 4: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin öğrenim durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Ortaöğretim	8	11,8
yüksek okul	60	88,2
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemlerin % 11,8' i ortaöğretim, % 88,2' si yüksek okul mezunudur. Ankara bölgesindeki yüksek okul mezunu hakemlerin sayısı ortaöğretim mezunu hakemlerden daha yüksektir.

Tablo 5: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin ekonomik durumlarına göre Frekans ve Yüzdeler dağılımları

Ekonomi	Frekans	Yüzde
Orta	36	52,9
İyi	31	45,6
çok iyi	1	1,5
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemlerin % 52,9' u orta gelir düzeyinde, % 45,6' sı iyi gelir düzeyinde, % 1,5' i çok iyi gelir düzeyindedir. Ankara bölgesindeki klasman hakemlerinin büyük bir çoğunluğu orta gelir düzeyindedir.

Tablo 6: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin hakemliği seçme nedeni durumlarına göre Frekans ve Yüzdelik dağımları

Seçme Nedeni	Frekans	Yüzde
istediğim için	52	76,5
daha önce futbol oynadığım için	10	14,7
ek bir iş için	6	8,8
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemlerin % 76,5' i istediği için, % 14,7' i daha önce futbol oynadığı için, % 8,8' i ek bir iş için hakemlik yapmayı seçmiştir. Ankara bölgesi klasman hakemlerinin büyük bir çoğunluğu istedikleri için hakemlik yapmaktadır.

Tablo 7: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin memnuniyet durumlarına göre Frekans ve Yüzdelik dağımları

Memnuniyet Derecesi	Frekans	Yüzde
Memnunum	60	88,2
Kararsızım	8	11,8
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemlerin % 88,2' si hakemlik yapmaktan memnunum, % 11,8' i kararsızım demiştir. Ankara bölgesi klasman hakemlerinin büyük bir çoğunluğu hakemlik yapmaktan memnundur.

Tablo 8: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin hakemlik yılları durumlarına göre Frekans ve Yüzdelik dağımları

Kaç Yıldırdığı	Frekans	Yüzde
0-5 yıl	11	16,2
6-10 yıl	34	50
11-15 yıl	19	27,9
16-20 yıl	4	5,9
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemleri % 16,2' si 0-5 yıldır, % 50' si 6-10 yıldır, % 27,9' u 11-15 yıldır, % 5,9' u 16-20 yıldır hakemlik yapmaktadır. Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin büyük bir çoğunluğu 6-10 yıldır hakemlik yapmaktadır.

Tablo 9: Ankara bölgesi klasman futbol hakemlerinin yaş durumlarına göre Frekans ve Yüzelik dağılımları

21-25 yaş	11	16,2
26-30 yaş	34	50
31-35 yaş	20	29,4
36-40 yaş	3	4,4
Toplam	68	100

Örnekleme katılan hakemlerin % 16,2'si 21-25 yaş, % 50' si 26-30 yaş, %29,4' ü 31-35 yaş, % 4,4' ü 36-40 yaş grubundadır. Ankara bölgesi klasman hakemlerinin büyük bir çoğunluğu 26-30 yaş grubundadır.

4.1.2. Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımına Göre Ortaya Çıkan Kişilik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 10: ACL Alt Ölçek Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

No	Alt Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Durum-Kişi sayısı
1.	BAŞARMA	54,4853	7,9748	68
2.	BAŞATLIK	56,6618	8,3122	68
3.	SEBAT	55,7353	7,7027	68
4.	DÜZEN	55,4853	7,5142	68
5.	DUYGULAR	51,3971	8,8252	68
6.	ŞEVKAT	53,4118	9,777	68
7.	YAKINLIK	53,1618	9,1678	68
8.	KARŞI CİNSLE İLİŞ.	52,4853	11,1723	68
9.	GÖSTERİŞ	52,9118	8,1125	68
10.	BAĞIMSIZLIK	49,1765	6,9496	68
11.	SALDIRGANLIK	50,1324	7,8148	68
12.	DEĞİŞİKLİK	47,8971	10,5025	68
13.	ILGI	45,1176	9,2922	68
14.	KENDİNİ SUÇ.	45,1029	8,4556	68
15.	UYARLIK	49,4559	8,7595	68
16.	DANIŞ. HAZIR OLUŞ	44,2206	10,5276	68
17.	OTOKONTROL	50,3971	7,7962	68
18.	ÖZGÜVEN	56,1029	8,6458	68
19.	KİŞİSEL UYUM	53,0294	9,6072	68
20.	IDEAL BENLİK	58,8824	8,0586	68
21.	YARATICI KİŞİLİK	55,75	10,6384	68
22.	ASKERİ LIDER	54,3382	7,4766	68
23.	ERKEK ÖZELLİK	53,9265	9,2435	68
24.	KADINSI ÖZELLİK	48,6029	9,7951	68

68 kişilik hakem örnekleme uygulanan Sıfat Tarama Listesi(ACL) sonucunda

alt ölçekler bazında elde edilen aritmetik ortalama ve standart sapmalar, Tablo 10' da sunulmuştur

Test sonuçlarına göre hakemlerin en baskın beş kişilik özelliği ideal benlik, başatlık, özgüven, yaratıcı kişilik ve düzendir. Bu baskın özelliklere sahip olan kişilerin tipik kişilik özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

İlgi alanı geniştir. Üretkendir İşleri çabuk halleder. Başkalarıyla ilişkilerinde tepeden bakan bir tutum sergiler. Yüksek idealleri vardır. Bu hedeflere ulaşmak kişi için çok önemlidir. Toplum içinde belirli ve etkin bir rolü vardır, insan içinde rahat davranır. Birey kendisine çok güvendiği için başkalarına da aynı yönde tavsiyelerde bulunma eğilimindedir. Kişinin kabul ettiği doğruları değiştirmek pek mümkün değildir. Kendine özgü bir yaşam felsefesi olan bu kişinin düşüncelerini değiştirmek zordur. Kişiler arası ilişkilerde etkili olma ve hedeflere ulaşabilme yetenekleri ile karakterize edilirler. Narsist bir benlik yüceltmesi de var gibidir. İnsanlara karşı davranışlarında etkilidir. İnsanlarla olan ilişkilerinde sivri dilli olarak nitelenebilir. Konuşkandırılar, davranışları kararlı ve ataktır. Yaşamında kararlarını verirken daima bireysel hareket eder. Başkalarının kendi işine karışmasına tahammülü yoktur. Kendi ideallerine ulaşmak için çabalarken önüne bir engel bulunduğu daima sınırları zorlar ve aşmaya çalışır. Harekete geçmekte geç kalmaya ya da tümüyle vazgeçmeye tahammülü yoktur. Kendi bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına önem verir. Kendisiyle barışıktır. Çevresi tarafından bencil bir kişi olarak değerlendirilir ancak birey kendisiyle bencil denilebilecek derecede ilgili olduğunun farkında değildir. Yüksek idealleri vardır. Bu hedeflere ulaşmak kişi için çok önemlidir. Yaşamında maddi ve manevi güce önem verir. Kendinde ve başkalarında güçlü olma özelliği arar. Başkaları ile birlikte olmaya önem verirler, sıcakkanlıdırlar. Toplum içinde belirgin ve etkili bir yeri vardır. Topluluk içindeki davranışları rahattır. İnsanlar arası ilişkilerde problem yaşadığı zaman karşı tarafın duygularına önem vermez. Birey kendisine çok güvendiği için başkalarına da aynı yönde tavsiyelerde bulunma eğilimindedir. Rekabet ya da kendini ortaya koymayı gerektiren durumlardan hoşlanır.

Güçlü bir iradeye sahip, hırslı, kararlı ve etkileyici, amaçlarını gerçekleştirmede kendilerinden emin, başkalarından gelen karşı çıkışlar ve eleştiriler karşısında yılmayan bir kişidir. Bu kişiler grubun etkinliklerini, toplumca değerli hedeflere

yöneltmede birleştirici ve beceriklidirler. Atılımcı (girişimci), hedeflerine ulaşmada yeteneklerine güvenen kişilerdir. İyi bir izlenim bırakmak uğruna işlerini çabucak halleden kişiler değillerdir. Kaynaklarını harekete geçirmekte ve işe başlamakta güçlük çekmezler. Gerektiği zaman ön plana çıkmaktan rahatsızlık duymaz. Yüksek entellektüel kapasiteye sahip gibi görülür. Alışlagelmişin dışında fikirleri vardır. Entellektüel ve kavramsal konuları tercih eder. İlgi çekici ve etkileyici bir kişidir. Konuşması akıcıdır. Fikirlerini açık seçik ifade eder. Duygusal yaşantıları çok zengindir. Karmaşık bir kişilik yapısı vardır, bu kişiyi tanımak zordur. Çevresi tarafından orjinal kişiler olarak tanımlanır. Estetik durumlar karşısında tepki veren, gözü pek, zeki ve çabuk karşılık veren kişilerdir. İlgi alanlarının genişliği, bilişsel yetenek ve fikirlerde akıcılık gibi entellektüel özellikler ayrıca belirgindir. Güvenilir ve sorumluluk sahibidir. Çalışma ve özel yaşamında titizdir ve dikkatli çalışır. Zor beğenen bir kişidir. Nesnel ve akılcı olmakla övünür. Gerçekçidir; yaşamında hayallere ve gerçektışı düşüncelere yer yoktur. Nesnel ve akılcı olma peşinde, dürtülerini kontrol etmede katı ve amaçlarını gerçekleştirmek için tuttuğu yoldan sapmayan bir kişidir. Değişikliklere kolay katlanamaz, değişimleri ve yenilikleri hoş karşılamaz. Disiplin ve gayret gerektiren işleri tercih eder. Tutum ve davranışları tutarlıdır. Olaylar karşısındaki tepkileri önceden tahmin edilebilir.

4.1.3. Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçekleri İçin Yapılan Farklılıklara İlişkin Bulgular.

Not : Klasmanlara göre kişilik testi sonuçları farklılık göstermedi bu nedenle işlem yapılmadı.

Tablo 11: Hakemlerin Meslek Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri

Alt Ölçekler	Meslek	Sayı	Ortalama Rank
Başarma	Öğrenci	37	36,31
	Memur	19	33,39
	S.Meslek	12	30,67
	Toplam	68	

Başatlık	Öğrenci	37	34,03
	Memur	19	37,26
	S.Meslek	12	31,58
	Toplam	68	
Sebat	Öğrenci	37	35,59
	Memur	19	33,95
	S.Meslek	12	32
	Toplam	68	
Düzen	Öğrenci	37	34,62
	Memur	19	34,55
	S.Meslek	12	34,04
	Toplam	68	
Duygular	Öğrenci	37	38,92
	Memur	19	27,18
	S.Meslek	12	32,46
	Toplam	68	
Şefkat	Öğrenci	37	38,57
	Memur	19	23,16
	S.Meslek	12	39,92
	Toplam	68	
Yakınlık	Öğrenci	37	36,36
	Memur	19	28,74
	S.Meslek	12	37,88
	Toplam	68	
Karşı cinsle ilişki	Öğrenci	37	35,07
	Memur	19	30,66
	S.Meslek	12	38,83
	Toplam	68	
Gösteriş	Öğrenci	37	33,31
	Memur	19	37,34
	S.Meslek	12	33,67
	Toplam	68	
Bağımsız	Öğrenci	37	32,55
	Memur	19	40,29
	S.Meslek	12	31,33
	Toplam	68	
Saldırganlık	Öğrenci	37	31,72

	Memur	19	41,61
	S.Meslek	12	31,83
	Toplam	68	
Değişiklik	Öğrenci	37	36,42
	Memur	19	30,55
	S.Meslek	12	34,83
	Toplam	68	
İlgi	Öğrenci	37	34,27
	Memur	19	29,37
	S.Meslek	12	43,33
	Toplam	68	
Kendini suçlama	Öğrenci	37	37,08
	Memur	19	25,76
	S.Meslek	12	40,38
	Toplam	68	
Uyarlık	Öğrenci	37	34,23
	Memur	19	29,97
	S.Meslek	12	42,5
	Toplam	68	
Danış. Hazır oluş	Öğrenci	37	35,36
	Memur	19	36,26
	S.Meslek	12	29,04
	Toplam	68	
Otokontrol	Öğrenci	37	34,61
	Memur	19	34,16
	S.Meslek	12	34,71
	Toplam	68	
Özgüven	Öğrenci	37	35,72
	Memur	19	33,26
	S.Meslek	12	32,71
	Toplam	68	
Kişisel uyum	Öğrenci	37	34,11
	Memur	19	33,5
	S.Meslek	12	37,29
	Toplam	68	
İdeal benlik	Öğrenci	37	36,45
	Memur	19	34,13

	S.Meslek	12	29,08
	Toplam	68	
Yaratıcı kişilik	Öğrenci	37	32,2
	Memur	19	40,05
	S.Meslek	12	32,79
	Toplam	68	
Askeri lider	Öğrenci	37	36,46
	Memur	19	32,21
	S.Meslek	12	32,08
	Toplam	68	
Erkeksi özellikler	Öğrenci	37	36,31
	Memur	19	34,32
	S.Meslek	12	29,21
	Toplam	68	
Kadınsı özellikler	Öğrenci	37	37,92
	Memur	19	26,11
	S.Meslek	12	37,25
	Toplam	68	

Tablo 12: Hakemlerin Meslek Değişkenine Göre ACL Alt Ölçek Puanları İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Chi-Square(Ki-Kare)	df (serbestlik derecesi)	P
Başarma	0,823	2	0,663
Başatlık	0,657	2	0,72
Sebat	0,321	2	0,852
Düzen	0,008	2	0,996
Duygular	4,625	2	0,099
Şefkat	8,741	2	,013*
Yakınlık	2,299	2	0,317
Karşı cinsle iliş.	1,327	2	0,515
Gösteriş	0,551	2	0,759
Bağımsız	2,324	2	0,313
Saldırganlık	3,423	2	0,181

Değişiklik	1,115	2	0,573
İlgi gösterme	3,701	2	0,157
Kendini suçlama	5,436	2	0,066
Uyarlık	2,981	2	0,225
Danış. Hazır oluş	1,14	2	0,566
Otokontrol	0,008	2	0,996
Özgüven	0,314	2	0,855
Kişisel uyum	0,305	2	0,859
İdeal benlik	1,278	2	0,528
Yaratıcı kişilik	2,095	2	0,351
Askeri liderlik	0,802	2	0,67
Erkeksi özellikler	1,18	2	0,554
Kadınsı özellikler	4,792	2	0,091

Hakemlerin meslek değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan kruskal wallis testi sonuçlarına göre **şefkat gösterme**(Diğer insanlara karşı samimi, destekleyici, koruyucu davranma, onlara maddi ve duygusal yardımlar sağlama davranışı), alt ölçeğinde istatistiksel açıdan en az 0,05 düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Serbest meslekle uğraşan hakemlerin şefkat özelliği, öğrenci ve memur olan hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir. Bunun dışında diğer alt ölçeklerde hakemlerin meslek değişkenine göre anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır.

Tablo 13: Hakemlerin Cinsiyet Değişkenine Göre ACL Kişilik Testi Alt Ölçek Puanları İçin Yapılan Nonparametrik Mann-Whitney "U" Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Cinsiyet	N	Sayı (Rank)Ortalama	Sayıların Toplamı	Z	P
Başarma	Erkek	62	34,01	2108,5		
	Bayan	6	39,58	237,5	-0,661	p>,05
	Total	68				
Başatlık	Erkek	62	34,19	2119,5		
	Bayan	6	37,75	226,5	-0,423	p>,05
	Total	68				
Sebat	Erkek	62	34,43	2134,5		
	Bayan	6	35,25	211,5	-0,097	p>,05

	Total	68				
Düzen	Erkek	62	34,38	2131,5		
	Bayan	6	35,75	214,5	-0,163	p>,05
	Total	68				
Duyg. anlama	Erkek	62	35,64	2209,5		
	Bayan	6	22,75	136,5	-1,532	p>,05
	Total	68				
Şefkat	Erkek	62	35,7	2213,5		
	Bayan	6	22,08	132,5	-1,613	p>,05
	Total	68				
Yakınlık	Erkek	62	34,32	2128		
	Bayan	6	36,33	218	-0,238	p>,05
	Total	68				
Karşı cinsle iliş.	Erkek	62	34,81	2158,5		
	Bayan	6	31,25	187,5	-0,422	p>,05
	Total	68				
Gösteriş	Erkek	62	34,3	2126,5		
	Bayan	6	36,58	219,5	-0,271	p>,05
	Total	68				
Bağımsız	Erkek	62	33,61	2084		
	Bayan	6	43,67	262	-1,195	p>,05
	Total	68				
Saldırganlık	Erkek	62	34,34	2129		
	Bayan	6	36,17	217	-0,217	p>,05
	Total	68				
Değişiklik	Erkek	62	35,6	2207,5		
	Bayan	6	23,08	138,5	-1,485	p>,05
	Total	68				
İlgi gösterme	Erkek	62	35,59	2206,5		
	Bayan	6	23,25	139,5	-1,464	p>,05
	Total	68				
Kendini suc.	Erkek	62	35,9	2225,5		
	Bayan	6	20,08	120,5	-1,877	p>,05
	Total	68				
Uyarlık	Erkek	62	34,74	2154		

	Bayan	6	32	192	-0,325	p>,05
	Total	68				
Dan. Hazır oluş	Erkek	62	32,78	2032,5		
	Bayan	6	52,25	313,5	-2,306*	P<,05
	Total	68				
Otokontrol	Erkek	62	33,22	2059,5		
	Bayan	6	47,75	286,5	-1,724	p>,05
	Total	68				
Özgüven	Erkek	62	34,43	2134,5		
	Bayan	6	35,25	211,5	-0,098	p>,05
	Total	68				
Kişisel uyum	Erkek	62	34,74	2154		
	Bayan	6	32	192	-0,326	p>,05
	Total	68				
İdeal benlik	Erkek	62	34,41	2133,5		
	Bayan	6	35,42	212,5	-0,12	p>,05
	Total	68				
Yaratıcı kişilik	Erkek	62	34,19	2120		
	Bayan	6	37,67	226	-0,412	p>,05
	Total	68				
Askeri liderlik	Erkek	62	34,96	2167,5		
	Bayan	6	29,75	178,5	-0,618	p>,05
	Total	68				
Erkeksi özellikler	Erkek	62	34,39	2132		
	Bayan	6	35,67	214	-0,15	p>,05
	Total	68				
Kadınsı özellikler	Erkek	62	35,96	2229,5		
	Bayan	6	19,42	116,5	1,963*	P<,05
	Total	68				

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan Mann-Whitney "U" Testi sonuçlarına göre **danışmaya hazır oluş** (Bireysel problemler, psikolojik zorlanmalar gibi olguları çözümleyebilmek için bireyin psikolojik danışmaya ihtiyaç duyması ve bunların çözülmesi için danışmaya hazır olması) ve **kadınsı özellikler** (Sıcaklık, samimiyet, sempaticlik gibi tüm

dünyada evrensel olarak kabul edilen kadınsı özelliklerine sahip olma derecesi) alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan en az 0,05 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bayanların hakemlerin danışmaya hazır bulunuşlukları erkek hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir. Kadın futbol hakemlerinin kadınsı özellikleri Türkiye normundan anlamlı derecede daha düşüktür. Yaptıkları iş gereği dünyada kadınlara atfedilen özellikleri , erkeksi özelliklerinden daha düşük düzeydedir. Bunların dışında diğer alt ölçeklerde hakemlerin cinsiyetine göre anlamlı farklılıklar bulunmamıştır (Tablo 11).

Tablo 14: Hakemlerin Eğitim Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri

Alt Ölçekler	eğitim durumu	N	Ortalama	Sayıların Toplamı
Başarma	ortaöğretim	8	33,31	266,5
	yüksek okul	60	34,66	2079,5
	Toplam	68		
Başatlık	ortaöğretim	8	42,88	343
	yüksek okul	60	33,38	2003
	Toplam	68		
Sebat	ortaöğretim	8	37,56	300,5
	yüksek okul	60	34,09	2045,5
	Toplam	68		
Düzen	ortaöğretim	8	40,69	325,5
	yüksek okul	60	33,67	2020,5
	Toplam	68		
Duyguları anlama	ortaöğretim	8	23,06	184,5
	yüksek okul	60	36,03	2161,5
	Toplam	68		
Şefkat	ortaöğretim	8	32,13	257
	yüksek okul	60	34,82	2089
	Toplam	68		
Yakınlık	ortaöğretim	8	33,06	264,5
	yüksek okul	60	34,69	2081,5
	Toplam	68		
Karşı cinsle ilişki	ortaöğretim	8	33,63	269

	yüksek okul	60	34,62	2077
	Toplam	68		
Gösteriş	ortaöğretim	8	40,19	321,5
	yüksek okul	60	33,74	2024,5
	Toplam	68		
Bağımsızlık	ortaöğretim	8	32,06	256,5
	yüksek okul	60	34,83	2089,5
	Toplam	68		
Saldırganlık	ortaöğretim	8	36,19	289,5
	yüksek okul	60	34,28	2056,5
	Toplam	68		
Değişiklik	ortaöğretim	8	28,88	231
	yüksek okul	60	35,25	2115
	Toplam	68		
İlgi gösterme	ortaöğretim	8	44,25	354
	yüksek okul	60	33,2	1992
	Toplam	68		
Kendini suçlama	ortaöğretim	8	34,06	272,5
	yüksek okul	60	34,56	2073,5
	Toplam	68		
Uyarlık	ortaöğretim	8	36,5	292
	yüksek okul	60	34,23	2054
	Toplam	68		
Danış hazır oluş	ortaöğretim	8	27,5	220
	yüksek okul	60	35,43	2126
	Toplam	68		
Otokontrol	ortaöğretim	8	33,13	265
	yüksek okul	60	34,68	2081
	Toplam	68		
Özgüven	ortaöğretim	8	38,25	306
	yüksek okul	60	34	2040
	Toplam	68		
Kişisel uyum	ortaöğretim	8	37	296
	yüksek okul	60	34,17	2050
	Toplam	68		
İdeal benlik	ortaöğretim	8	32,5	260
	yüksek okul	60	34,77	2086

	Toplam	68		
Yaratıcı kişilik	ortaöğretim	8	35,5	284
	yüksek okul	60	34,37	2062
	Toplam	68		
Askeri liderlik	ortaöğretim	8	36,69	293,5
	yüksek okul	60	34,21	2052,5
	Toplam	68		
Erkeksi özellikler	ortaöğretim	8	34,63	277
	yüksek okul	60	34,48	2069
	Toplam	68		
Kadınısı özellikler	ortaöğretim	8	28,38	227
	yüksek okul	60	35,32	2119
	Toplam	68		

Tablo 15: Hakemlerin Eğitim Değişkeni İçin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	P (Asymp. Sig. (2-tailed))
Başarma	230,5	266,5	-0,181	0,856
Başatlık	173	2003	-1,279	0,201
Sebat	215,5	2045,5	-0,467	0,64
Düzen	190,5	2020,5	-0,945	0,345
Duygular	148,5	184,5	-1,751	0,08
Şefkat	221	257	-0,362	0,717
Yakınlık	228,5	264,5	-0,219	0,826
Karşı.cins.ilış.	233	269	-0,133	0,894
Gösteriş	194,5	2024,5	-0,868	0,385
Bağımsızlık	220,5	256,5	-0,374	0,709
Saldırganlık	226,5	2056,5	-0,258	0,797
Değişiklik	195	231	-0,859	0,39
İlgi Duyma	162	1992	-1,489	0,136
Kendini suc.	236,5	272,5	-0,067	0,947
Uyarılık	224	2054	-0,305	0,76
Danış.H.Oluş	184	220	-1,068	0,286
Otokontrol	229	265	-0,21	0,834
Özgüven	210	2040	-0,572	0,567

Kişisel uyum	220	2050	-0,382	0,702
İdeal benlik	224	260	-0,306	0,76
Yaratıcı kişilik	232	2062	-0,153	0,879
Askeri liderlik	222,5	2052,5	-0,334	0,738
Erkeksi özel.	239	2069	-0,019	0,985
Kadınısı özel.	191	227	-0,936	0,349

Hakemlerin eğitim durumu değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre herhangi bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 16: Hakemlerin Ekonomik Durum Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri

Alt Ölçekler	ekonomi	N	Ortalama	Sayıların Toplamı
Başarma	Orta	36	33,5	1206
	İyi	31	34,58	1072
	Toplam	67		
Başatlık	Orta	36	35,14	1265
	İyi	31	32,68	1013
	Toplam	67		
Sebat	Orta	36	36,17	1302
	İyi	31	31,48	976
	Toplam	67		
Düzen	Orta	36	37,22	1340
	İyi	31	30,26	938
	Toplam	67		
Duyguları anl	Orta	36	26,9	968,5
	İyi	31	42,24	1309,5
	Toplam	67		
Şefkat	Orta	36	28,35	1020,5
	İyi	31	40,56	1257,5
	Toplam	67		
Yakınlık	Orta	36	28,82	1037,5
	İyi	31	40,02	1240,5

	Toplam	67		
Karşı cins. İliş	Orta	36	30,76	1107,5
	İyi	31	37,76	1170,5
	Toplam	67		
Gösteriş	Orta	36	34,53	1243
	İyi	31	33,39	1035
	Toplam	67		
Bağımsızlık	Orta	36	36,32	1307,5
	İyi	31	31,31	970,5
	Toplam	67		
Saldırırganlık	Orta	36	37,14	1337
	İyi	31	30,35	941
	Toplam	67		
Değişiklik	Orta	36	30,76	1107,5
	İyi	31	37,76	1170,5
	Toplam	67		
İlgi	Orta	36	34,75	1251
	İyi	31	33,13	1027
	Toplam	67		
Kendini suc.	Orta	36	32,82	1181,5
	İyi	31	35,37	1096,5
	Toplam	67		
Uyarılık	Orta	36	33,9	1220,5
	İyi	31	34,11	1057,5
	Toplam	67		
Danış.H.Oluş	Orta	36	38,32	1379,5
	İyi	31	28,98	898,5
	Toplam	67		
Otokontrol	Orta	36	33	1188
	İyi	31	35,16	1090
	Toplam	67		
Özgüven	Orta	36	32,46	1168,5
	İyi	31	35,79	1109,5
	Toplam	67		
Kişisel uyum	Orta	36	31,04	1117,5
	İyi	31	37,44	1160,5
	Toplam	67		

İdeal benlik	Orta	36	29,6	1065,5
	İyi	31	39,11	1212,5
	Toplam	67		
Yaratıcı kişl.	Orta	36	31,24	1124,5
	İyi	31	37,21	1153,5
	Toplam	67		
Askeri liderlik	Orta	36	31,46	1132,5
	İyi	31	36,95	1145,5
	Toplam	67		
Erkeksi özel.	Orta	36	35,17	1266
	İyi	31	32,65	1012
	Toplam	67		
Kadınsı özel.	Orta	36	30,31	1091
	İyi	31	38,29	1187
	Toplam	67		

Tablo 17: Hakemlerin Ekonomik Durum Değişkeni İçin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	P
başarma	540	1206	-0,227	0,821
Başatlık	517	1013	-0,517	0,605
Sebat	480	976	-0,983	0,326
Düzen	442	938	-1,463	0,144
Duyg.anl.	302,5	968,5	-3,230**	,001**
şefkat	354,5	1020,5	-2,563**	,010**
Yak. Gös	371,5	1037,5	-2,349*	,019*
K.cins.işş.	441,5	1107,5	-1,467	0,142
Gösteriş	539	1035	-0,24	0,811
Bağımsızlık	474,5	970,5	-1,057	0,291
Saldırganlık	445	941	-1,425	0,154
Değişiklik	441,5	1107,5	-1,469	0,142
İlgi gös.	531	1027	-0,341	0,733
Kendini suc	515,5	1181,5	-0,536	0,592
Uyarlık	554,5	1220,5	-0,044	0,965
Dan.H.Oluş	402,5	898,5	-1,959	,050*

Otokontrol	522	1188	-0,454	0,65
Özgüven	502,5	1168,5	-0,699	0,484
Kiş.uyum	451,5	1117,5	-1,344	0,179
İdeal benlik	399,5	1065,5	-2,002	0,045
Yaratıcı kiş.	458,5	1124,5	-1,253	0,21
Askeri lider.	466,5	1132,5	-1,154	0,249
Erkek özel.	516	1012	-0,53	0,596
Kadınısı özl.	425	1091	-1,678	0,093

Hakemlerin ekonomik durum değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre **duyguları anlama** (Kişinin kendisinin ya da başkalarının davranışlarını ve duygularını anlama gayreti), **şefkat** (Diğer insanlara karşı samimi, destekleyici, koruyucu davranma, onlara maddi ve duygusal yardımlar sağlama davranışı), **yakınlık** (Bir gruba ait olma isteği, kişisel dostluklar kurmak ve sürdürmek), **danışmaya hazır oluş** (Bireysel problemler, psikolojik zorlanmalar gibi olguları çözümleyebilmek için bireyin psikolojik danışmaya ihtiyaç duyması ve bunların çözülmesi için danışmaya hazır olması) ve ideal benlik (Bireyin kendine verdiği değer veya bireyin sahip olduğu özellikleriyle kendini algılaması ile olması gerektiğine inandığı özellikler arasındaki uyum derecesi) alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan en az 0,05 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ekonomik durumu iyi olan hakemlerin duyguları anlama, şefkat, yakınlık ve ideal benlik özellikleri, ekonomik durumu orta olan hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir. Danışmaya hazır oluş alt ölçeğinde ise; ekonomik durumu orta olan hakemler, ekonomik durumu iyi olan hakemlerden anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Bunların dışında diğer alt ölçeklerde hakemlerin ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır.

Tablo 18: Hakemlerin Hakemliği Seçme Nedenleri Durum Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri

Alt Ölçekler	seçme nedeni	N	Ortalama
Başarma	istediğim için	52	33,02
	daha önce futbol oynadığım için	10	40,85

	ek bir iş için	6	36,75
	Toplam	68	
Başatlık	istediğim için	52	33,44
	daha önce futbol oynadığım için	10	38,35
	ek bir iş için	6	37,25
	Toplam	68	
Sebat	istediğim için	52	36,36
	daha önce futbol oynadığım için	10	36,85
	ek bir iş için	6	14,5
	Toplam	68	
Düzen	istediğim için	52	37,35
	daha önce futbol oynadığım için	10	33,95
	ek bir iş için	6	10,75
	Toplam	68	
Duyg.anlama	istediğim için	52	34,94
	daha önce futbol oynadığım için	10	33,9
	ek bir iş için	6	31,67
	Toplam	68	
Şefkat	istediğim için	52	34,35
	daha önce futbol oynadığım için	10	35,5
	ek bir iş için	6	34,17
	Toplam	68	
Yakınlık	istediğim için	52	36,33
	daha önce futbol oynadığım için	10	29,65
	ek bir iş için	6	26,75
	Toplam	68	
Karşı.cins.ilş.	istediğim için	52	34,1
	daha önce futbol oynadığım için	10	28,7
	ek bir iş için	6	47,67
	Toplam	68	

Gösteriş	istediğim için	52	34,22
	daha önce futbol oynadığım için	10	31,6
	ek bir iş için	6	41,75
	Toplam	68	
Bağımsızlık	istediğim için	52	32,04
	daha önce futbol oynadığım için	10	38,95
	ek bir iş için	6	48,42
	Toplam	68	
Saldırganlık	istediğim için	52	33,03
	daha önce futbol oynadığım için	10	38,7
	ek bir iş için	6	40,25
	Toplam	68	
Değişiklik	istediğim için	52	31,19
	daha önce futbol oynadığım için	10	40,95
	ek bir iş için	6	52,42
	Toplam	68	
İlgi gösterme	istediğim için	52	37,42
	daha önce futbol oynadığım için	10	22,7
	ek bir iş için	6	28,83
	Toplam	68	
Kendini suc.	istediğim için	52	36,38
	daha önce futbol oynadığım için	10	26,25
	ek bir iş için	6	31,92
	Toplam	68	
Uyarılık	istediğim için	52	37,38
	daha önce futbol oynadığım için	10	28,55
	ek bir iş için	6	19,42
	Toplam	68	
Dan.H.Oluş	istediğim için	52	35,72
	daha önce futbol oynadığım için	10	30,25

	için		
	ek bir iş için	6	31
	Toplam	68	
Otokontrol	istediğim için	52	36,58
	daha önce futbol oynadığım için	10	27,95
	ek bir iş için	6	27,42
	Toplam	68	
Özgüven	istediğim için	52	33,02
	daha önce futbol oynadığım için	10	35,9
	ek bir iş için	6	45
	Toplam	68	
Kişisel uyum	istediğim için	52	37,21
	daha önce futbol oynadığım için	10	22
	ek bir iş için	6	31,83
	Toplam	68	
İdeal benlik	istediğim için	52	32,82
	daha önce futbol oynadığım için	10	38,1
	ek bir iş için	6	43,08
	Toplam	68	
Yaratıcı kişl.	istediğim için	52	33,44
	daha önce futbol oynadığım için	10	25,55
	ek bir iş için	6	58,58
	Toplam	68	
Askeri liderlik	istediğim için	52	33,82
	daha önce futbol oynadığım için	10	33,35
	ek bir iş için	6	42,33
	Toplam	68	
Erkek özel.	istediğim için	52	35,83
	daha önce futbol oynadığım için	10	28,5
	ek bir iş için	6	33

	Toplam	68	
Kadınsı özel.	istediğim için	52	34,54
	daha önce futbol oynadığım için	10	33,4
	ek bir iş için	6	36
	Toplam	68	

Tablo 19: Hakemlerin Hakemliği Seçme Nedenleri Durum Değişkeni İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Chi-Square(Ki-Kare)	df(serbestlik derecesi)	P
Başarma	1,405	2	0,495
Başatlık	0,648	2	0,723
Sebat	6,761	2	,034*
Düzen	9,791	2	,007**
Duyg.anl.	0,16	2	0,923
Şefkat	0,031	2	0,985
Yakınlık	1,973	2	0,373
K.cins.ilş.	3,551	2	0,169
Gösteriş	1,037	2	0,595
Bağımsızlık	4,338	2	0,114
Saldırlık	1,253	2	0,534
Değişiklik	7,488	2	0,024*
İlgi gös.	5,22	2	0,074
Kendini suc	2,332	2	0,312
Uyarlık	5,53	2	0,063
Dan.H.Oluş	0,851	2	0,653
Otokontrol	2,456	2	0,293
Özgüven	2,042	2	0,36
Kişiseluyum	5,124	2	0,077
İdeal benlik	1,857	2	0,395
Yaratıcı kiş.	11,138	2	0,004*
Askeri lider	1,043	2	0,594
Erkek özel.	1,198	2	0,549
Kadınsı özl.	0,066	2	0,968

Hakemlerin hakemliği seçme nedeni değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan kruskal wallis testi sonuçlarına göre **sebat** (Yüklenilen görevleri yerine getirmede kararlı davranmak. Bir işi sonuna kadar götürebilecek kapasiteye sahip olmak), **düzen** (zel ve işi yaşamında etkinliklerin planlanmasına önem verme), **değişiklik** (Yaşantıda tekdüzelikten uzaklaşıp, farklı deneyimler arama ve değişik yaşam tarzlarından zevk alma özelliği) ve **yaratıcı kişilik** (Bireyin yaşadığı toplumun değerlerinden farklı ve orjinal değerlere, fikirlere sahip olma derecesi) alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan en az 0,05 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Hakemliği seçme nedeni olarak daha önce futbol oynadığım için diyenlerin sebat özelliği, seçme nedeni olarak, istediğim için ve ek bir işi olsun diyenlerden anlamlı derecede daha yüksektir. Hakemliği seçme nedeni olarak istediğim için diyen hakemler düzen alt ölçeğinde, seçme nedeni olarak, daha önce futbol oynadığım için ve ek bir işi olsun diyenlerden anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Hakemliği ek bir işi olsun diye seçenler değişiklik ve yaratıcı kişilik alt ölçeklerinde, seçme nedeni olarak, istediğim için ve daha önce futbol oynadığım için diyen hakemlerden anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Bunların dışında diğer alt ölçeklerde, hakemlerin hakemliği seçme nedeni değişkenine göre anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır.

Tablo 20: Hakemlerin Hakemlikten Memnuniyet Durumları Değişkenine Göre ACL Alt lekleri Aritmetik Ortalama Değerleri

Alt lekler	memnuniyet derecesi	N	Ortalama	Sayıların Toplamı
başarma	memnunum	60	35,29	2117,5
	kararsızım	8	28,56	228,5
	Toplam	68		
başatlık	memnunum	60	34,97	2098,5
	kararsızım	8	30,94	247,5
	Toplam	68		
sebat	memnunum	60	36,33	2179,5
	kararsızım	8	20,81	166,5
	Toplam	68		
düzen	memnunum	60	36,47	2188

	kararsızım	8	19,75	158
	Toplam	68		
Duyguları anl.	memnunum	60	34,65	2079
	kararsızım	8	33,38	267
	Toplam	68		
Şefkat	memnunum	60	35,19	2111,5
	kararsızım	8	29,31	234,5
	Toplam	68		
yakınlık	memnunum	60	35,83	2150
	kararsızım	8	24,5	196
	Toplam	68		
Karşı Cins. İliş.	memnunum	60	34	2040
	kararsızım	8	38,25	306
	Toplam	68		
Gösteriş	memnunum	60	33,97	2038,5
	kararsızım	8	38,44	307,5
	Toplam	68		
Bağımsızlık	memnunum	60	32,76	1965,5
	kararsızım	8	47,56	380,5
	Toplam	68		
Saldırlık	memnunum	60	32,78	1966,5
	kararsızım	8	47,44	379,5
	Toplam	68		
Değişiklik	memnunum	60	32,79	1967,5
	kararsızım	8	47,31	378,5
	Toplam	68		
İlgi gösterme	memnunum	60	34,47	2068,5
	Kararsızım	8	34,69	277,5
	Toplam	68		
Kendini suc.	Memnunum	60	34,92	2095,5
	Kararsızım	8	31,31	250,5
	Toplam	68		
Uyarlık	Memnunum	60	36,53	2191,5
	Kararsızım	8	19,31	154,5
	Toplam	68		
Danışmaya.H.O.	Memnunum	60	34,05	2043
	Kararsızım	8	37,88	303

	Toplam	68		
Otokontrol	Memnunum	60	35,38	2122,5
	Kararsızım	8	27,94	223,5
	Toplam	68		
Özgüven	Memnunum	60	34,54	2072,5
	Kararsızım	8	34,19	273,5
	Toplam	68		
Kişisel uyum	Memnunum	60	35,48	2129
	Kararsızım	8	27,13	217
	Toplam	68		
İdeal benlik	Memnunum	60	34,42	2065,5
	Kararsızım	8	35,06	280,5
	Toplam	68		
Yaratıcı kişilik	emnunum	60	33,68	2021
	Kararsızım	8	40,63	325
	Toplam	68		
Askeri liderlik	Memnunum	60	34,59	2075,5
	Kararsızım	8	33,81	270,5
	Toplam	68		
Erkeksi özellik	Memnunum	60	35,05	2103
	Kararsızım	8	30,38	243
	Toplam	68		
Kadınısı özellik	Memnunum	60	34,05	2043
	Kararsızım	8	37,88	303
	Toplam	68		

Tablo 21: Hakemlerin Hakemlikten Memnuniyet Durumları Değişkeni İçin Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
Başarma	192,5	228,5	-0,906	0,365
Başatlık	211,5	247,5	-0,544	0,586
Sebat	130,5	166,5	-2,088	,037*
Düzen	122	158	-2,252	,024*

Duygular	231	267	-0,172	0,863
Şefkat	198,5	234,5	-0,791	0,429
Yakınlık	160	196	-1,525	0,127
K.cinsle.iliş.	210	2040	-0,572	0,567
Gösteriş	208,5	2038,5	-0,601	0,548
Bağımsızlık	135,5	1965,5	-2,002	0,045*
Saldırlık	136,5	1966,5	-1,975	0,048*
Değişiklik	137,5	1967,5	-1,957	0,05*
İlgi göster.	238,5	2068,5	-0,029	0,977
Kendini suç	214,5	250,5	-0,487	0,626
Uyarlık	118,5	154,5	-2,318	0,02*
Danş.H.Oluş	213	2043	-0,515	0,607
Otokontrol	187,5	223,5	-1,002	0,316
Özgüven	237,5	273,5	-0,048	0,962
Kişisel uyum	181	217	-1,128	0,259
İdeal benlik	235,5	2065,5	-0,086	0,931
Yaratıcı kişl.	191	2021	-0,934	0,35
Askeri liderlk	234,5	270,5	-0,105	0,916
Erkeksi özel.	207	243	-0,63	0,528
Kadınsı özel	213	2043	-0,516	0,606

Hakemlerin memnuniyet derecesi değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre **sebat** (Yüklenilen görevleri yerine getirmede kararlı davranmak. Bir işi sonuna kadar götürebilecek kapasiteye sahip olmak), **düzen** (Özel ve iş yaşamında etkinliklerin planlanmasına önem verme), **bağımsızlık** (Başkalarından ya da toplumsal değer ve beklentilerden bağımsız hareket edebilme), **saldırganlık** (Başkalarına karşı atak ve kırıcı tavırlar takınmak), **değişiklik** (Yaşantıda tekdüzelikten uzaklaşıp, farklı deneyimler arama ve değişik yaşam tarzlarından zevk alma özelliği) ve **uyarlık** (Başkalarıyla ilişkilerinde bağımlı roller üstlenmek) alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan en az 0,05 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Hakemlik yapmaktan memnunum diyenlerin sebat, düzen ve uyarlık özellikleri, kararsızım diyenlerden anlamlı derecede daha yüksektir. Bağımsızlık, saldırganlık ve değişiklik alt ölçeklerinde ise; kararsızım diyenler, memnunum diyenlerden anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Bunların

dışında diğer alt ölçeklerde memnunluk değişkenine göre anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır.

Tablo 22: Hakemlerin Hakemlik Yaptıkları Süre Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama ve Değerleri

Alt Ölçekler	kaç yıldır çalışıyorsunuz	N	Ortalama
Başarma	0-5 yıl	11	39,14
	6-10 yıl	34	31,91
	11-15 yıl	19	33,03
	16-20 yıl	4	50,75
	Toplam	68	
Başatlık	0-5 yıl	11	33,23
	6-10 yıl	34	32,59
	11-15 yıl	19	33,82
	16-20 yıl	4	57,5
	Toplam	68	
Sebat	0-5 yıl	11	28,95
	6-10 yıl	34	33,63
	11-15 yıl	19	34,29
	16-20 yıl	4	58,13
	Toplam	68	
Düzen	0-5 yıl	11	29,45
	6-10 yıl	34	33,87
	11-15 yıl	19	33,39
	16-20 yıl	4	59
	Toplam	68	
Duygular	0-5 yıl	11	40,41
	6-10 yıl	34	35,59
	11-15 yıl	19	28,97
	16-20 yıl	4	35,25
	Toplam	68	
Şefkat	0-5 yıl	11	41,73
	6-10 yıl	34	35,12
	11-15 yıl	19	31,84
	16-20 yıl	4	22
	Toplam	68	

Yakınlık	0-5 yıl	11	41,14
	6-10 yıl	34	35,75
	11-15 yıl	19	29,34
	16-20 yıl	4	30,13
	Toplam	68	
Karşı.cins.ilş.	0-5 yıl	11	39,05
	6-10 yıl	34	36,29
	11-15 yıl	19	31,92
	16-20 yıl	4	19
	Toplam	68	
Gösteriş	0-5 yıl	11	35,41
	6-10 yıl	34	32,96
	11-15 yıl	19	36
	16-20 yıl	4	38
	Toplam	68	
Bağımsızlık	0-5 yıl	11	37,86
	6-10 yıl	34	32,75
	11-15 yıl	19	36,16
	16-20 yıl	4	32,25
	Toplam	68	
Saldırlık	0-5 yıl	11	33,09
	6-10 yıl	34	34,6
	11-15 yıl	19	32,39
	16-20 yıl	4	47,5
	Toplam	68	
Değişiklik	0-5 yıl	11	40,77
	6-10 yıl	34	34,25
	11-15 yıl	19	34,76
	16-20 yıl	4	18,13
	Toplam	68	
İlgi gösterme	0-5 yıl	11	35,86
	6-10 yıl	34	36,24
	11-15 yıl	19	35,42
	16-20 yıl	4	11,63
	Toplam	68	
Kendini suçl.	0-5 yıl	11	32,59
	6-10 yıl	34	37,24

	11-15 yıl	19	36,03
	16-20 yıl	4	9,25
	Toplam	68	
Uyarılık	0-5 yıl	11	36,91
	6-10 yıl	34	33,78
	11-15 yıl	19	34,79
	16-20 yıl	4	32,63
	Toplam	68	
Danş.H.Oluş	0-5 yıl	11	28,86
	6-10 yıl	34	36,15
	11-15 yıl	19	35,45
	16-20 yıl	4	31,5
	Toplam	68	
Otokontrol	0-5 yıl	11	35
	6-10 yıl	34	37,16
	11-15 yıl	19	28,32
	16-20 yıl	4	39,88
	Toplam	68	
Özgüven	0-5 yıl	11	33,68
	6-10 yıl	34	32,75
	11-15 yıl	19	35,39
	16-20 yıl	4	47,38
	Toplam	68	
Kişisel uyum	0-5 yıl	11	38,18
	6-10 yıl	34	32,74
	11-15 yıl	19	35,37
	16-20 yıl	4	35,25
	Toplam	68	
İdeal benlik	0-5 yıl	11	30,45
	6-10 yıl	34	35,93
	11-15 yıl	19	33,74
	16-20 yıl	4	37,13
	Toplam	68	
Yaratıcı kişilik	0-5 yıl	11	32,82
	6-10 yıl	34	34,82
	11-15 yıl	19	36
	16-20 yıl	4	29,25

	Toplam	68	
Askeri liderlik	0-5 yıl	11	34,86
	6-10 yıl	34	34,56
	11-15 yıl	19	31,63
	16-20 yıl	4	46,63
	Toplam	68	
Erkek özellik	0-5 yıl	11	30,82
	6-10 yıl	34	33,37
	11-15 yıl	19	35,11
	16-20 yıl	4	51,38
	Toplam	68	
Kadınısı özellik	0-5 yıl	11	36,27
	6-10 yıl	34	38,53
	11-15 yıl	19	30,32
	16-20 yıl	4	15,25
	Toplam	68	

Tablo 23: Hakemlerin Hakemlik Yapma Süreleri Değişkeni İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Chi-Square(Ki-Kare)	Df(Serbestlik derecesi)	Asymp. Sig.
başarma	4,008	3	0,261
başatlık	5,833	3	0,12
Sebat	6,666	3	0,083
Düzen	6,987	3	0,072
duygular	2,603	3	0,457
Şefkat	3,454	3	0,327
yakınlık	2,872	3	0,412
Kci	3,651	3	0,302
gösteriş	0,468	3	0,926
bağımsız	0,78	3	0,854

Saldır	2,012	3	0,57
değişikl	3,881	3	0,275
İlgi	5,741	3	0,125
kensuc	7,44	3	0,059
uyarlık	0,25	3	0,969
Dho	1,269	3	0,736
otokontr	2,794	3	0,424
özgüven	2,029	3	0,567
kişuyum	0,7	3	0,873
İdeal	0,744	3	0,863
yaratıcı	0,482	3	0,923
asklider	1,918	3	0,59
Erkek	3,448	3	0,328
kadınısı	6,18	3	0,103

Hakemlerin hakemlik yapma süreleri değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre herhangi bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 24: Hakemlerin Yaş Değişkenine Göre ACL Alt Ölçekleri Aritmetik Ortalama Değerleri

Alt Ölçekler	yaş	N	Ortalama
Başarma	21-25 yaş	11	30,55
	26-30 yaş	34	32,03
	31-35 yaş	20	40,15
	36-40 yaş	3	39,33
	Toplam	68	
Başatlık	21-25 yaş	11	29,09
	26-30 yaş	34	33,84
	31-35 yaş	20	37,6
	36-40 yaş	3	41,17
	Toplam	68	
Sebat	21-25 yaş	11	34,73
	26-30 yaş	34	28,01
	31-35 yaş	20	43,15

	36-40 yaş	3	49,5
	Toplam	68	
Düzen	21-25 yaş	11	38,77
	26-30 yaş	34	27,16
	31-35 yaş	20	42,35
	36-40 yaş	3	49,67
	Toplam	68	
Duygular	21-25 yaş	11	29,27
	26-30 yaş	34	35,84
	31-35 yaş	20	33,4
	36-40 yaş	3	45,83
	Toplam	68	
Şevkat	21-25 yaş	11	41,5
	26-30 yaş	34	36,12
	31-35 yaş	20	29,75
	36-40 yaş	3	22,17
	Toplam	68	
Yakınlık	21-25 yaş	11	37,64
	26-30 yaş	34	34,65
	31-35 yaş	20	31,8
	36-40 yaş	3	39,33
	Toplam	68	
Kci	21-25 yaş	11	37,5
	26-30 yaş	34	38,6
	31-35 yaş	20	27,4
	36-40 yaş	3	24,33
	Toplam	68	
Gösteriş	21-25 yaş	11	30
	26-30 yaş	34	37,01
	31-35 yaş	20	32
	36-40 yaş	3	39,17
	Toplam	68	
Bağımsız	21-25 yaş	11	27,77
	26-30 yaş	34	37,97
	31-35 yaş	20	31,17
	36-40 yaş	3	42
	Toplam	68	

Saldır	21-25 yaş	11	30,5
	26-30 yaş	34	35,37
	31-35 yaş	20	34,1
	36-40 yaş	3	42
	Toplam	68	
Değişikl	21-25 yaş	11	33,86
	26-30 yaş	34	37,97
	31-35 yaş	20	30,98
	36-40 yaş	3	21
	Toplam	68	
İlgi	21-25 yaş	11	45
	26-30 yaş	34	32,57
	31-35 yaş	20	33,13
	36-40 yaş	3	27
	Toplam	68	
Kensuc	21-25 yaş	11	43,86
	26-30 yaş	34	32,94
	31-35 yaş	20	34,88
	36-40 yaş	3	15,33
	Toplam	68	
Uyarlık	21-25 yaş	11	46,59
	26-30 yaş	34	29,6
	31-35 yaş	20	37,17
	36-40 yaş	3	27,83
	Toplam	68	
Dho	21-25 yaş	11	26,59
	26-30 yaş	34	35,54
	31-35 yaş	20	37,03
	36-40 yaş	3	34,83
	Toplam	68	
Otokontr	21-25 yaş	11	39,36
	26-30 yaş	34	34,68
	31-35 yaş	20	32,45
	36-40 yaş	3	28,33
	Toplam	68	
Özgüven	21-25 yaş	11	29,59
	26-30 yaş	34	34,25

	31-35 yaş	20	36,38
	36-40 yaş	3	42,83
	Toplam	68	
Kişuyum	21-25 yaş	11	33,45
	26-30 yaş	34	34,09
	31-35 yaş	20	36,15
	36-40 yaş	3	32
	Toplam	68	
İdeal	21-25 yaş	11	26,68
	26-30 yaş	34	37,35
	31-35 yaş	20	33,83
	36-40 yaş	3	35,33
	Toplam	68	
Yaratıcı	21-25 yaş	11	30,68
	26-30 yaş	34	35,57
	31-35 yaş	20	34,83
	36-40 yaş	3	34,17
	Toplam	68	
Asklider	21-25 yaş	11	34,23
	26-30 yaş	34	31,31
	31-35 yaş	20	40,35
	36-40 yaş	3	32,67
	Toplam	68	
Erkek	21-25 yaş	11	26,41
	26-30 yaş	34	36,15
	31-35 yaş	20	34,97
	36-40 yaş	3	42,33
	Toplam	68	
Kadınısı	21-25 yaş	11	37,45
	26-30 yaş	34	37,15
	31-35 yaş	20	29,88
	36-40 yaş	3	24,5
	Toplam	68	

Tablo 25: Hakemlerin Yaş Değişkeni İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Chi-Square(Ki-Kare)	Df(serbestlik derecesi)	Asymp. Sig.
başarma	2,792	3	0,425
başatlık	1,704	3	0,636
sebat	9,245	3	,026*
düzen	10,165	3	,017*
duygular	1,993	3	0,574
şevkat	3,938	3	0,268
yakınlık	0,833	3	0,842
kci	5,101	3	0,165
gösteriş	1,615	3	0,656
bağımsız	3,36	3	0,339
saldır	0,96	3	0,811
değişikl	3,111	3	0,375
ilgi	3,976	3	0,264
kensuc	5,542	3	0,136
uyarlık	6,939	3	0,074
dho	2,188	3	0,534
otokontr	1,182	3	0,757
özgüven	1,402	3	0,705
kişuyum	0,235	3	0,972
ideal	2,481	3	0,479
yaratıcı	0,518	3	0,915
asklider	2,679	3	0,444
erkek	2,578	3	0,461
kadınısı	2,733	3	0,435

Hakemlerin yaş değişkenine göre ACL alt ölçekleri için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre **sebat** (Yüklenilen görevleri yerine getirmede kararlı davranmak. Bir işi sonuna kadar götürebilecek kapasiteye sahip olmak) ve **düzen** (Özel ve iş yaşamında etkinliklerin planlanmasına önem verme) alt ölçeklerinde istatistiksel

açıdan en az 0,05 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. 36-40 yaş grubu hakemlerin sebat ve düzen alt ölçlerinde, diğer yaş gruplarındaki (21-25, 26-30, 31-35) hakemlerden anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Bunların dışında diğer alt ölçelerde yaş değişkenine göre anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgulara ve yorumlara dayalı olarak varılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1.Sonuçlar

Ankara Klasman Futbol Hakemleri İle İlgili Sonuçlar

a) Kişisel Bilgiler

- Örnekleme katılan klasman hakemlerinin % 8,8' i süper lig, % 13,2' si süper lig yardımcı, % 5,3' ü A klasman hakemi, % 7,4' ü bayan A klasman hakemi, % 13,2' si B klasman hakemi, % 1,5' i bayan B klasman hakemi, % 25' i C klasman hakemi, % 25' i C klasman yardımcı hakemidir.
- Ankara Bölgesindeki 68 Klasman Hakeminin % 54,4' ü öğrenci, % 27,9' u memur, % 17,6' sı serbest meslek sahibidir
- Örnekleme katılan hakemlerin % 91,2' si erkek, % 8,8' i bayandır.
- Örnekleme katılan hakemlerin % 11,8' i ortaöğretim, % 88,2' si yüksek okul mezunudur.

- Örnekleme katılan hakemlerin % 52,9' u orta gelir düzeyinde, % 45,6' sı iyi gelir düzeyinde, % 1,5' i çok iyi gelir düzeyindedir
- Örnekleme katılan hakemlerin % 76,5' i istediği için, % 14,7' i daha önce futbol oynadığı için, % 8,8' i ek bir iş için hakemlik yapmayı seçmiştir.
- Örnekleme katılan hakemlerin % 88,2' si hakemlik yapmaktan memnunum, % 11,8' i kararsızım demiştir.
- Örnekleme katılan hakemleri % 16,2' si 0-5 yıldır, % 50' si 6-10 yıldır, % 27,9' u 11-15 yıldır, % 5,9' u 16-20 yıldır hakemlik yapmaktadır.
- Örnekleme katılan hakemlerin % 16,2' si 21-25 yaşında, % 50' si 26-30 yaşında, % 29,4' ü 31-35 yaşında, % 4,4' ü 36-40 yaşındadır.

b) Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Dağılımına Göre Ortaya Çıkan Kişilik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Örnekleme grubunu oluşturan hakemlerin en baskın beş kişilik özelliği ideal benlik, başatlık, özgüven, yaratıcı kişilik ve düzen alt ölçekleri ile belirlenmiştir.

Gül (2002) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin en baskın özellikleri arasında ideal benlik, düzen ve yaratıcı kişilik özelliklerinin olduğunu belirtmiştir.

Deniz (1997) tarafından yapılan çalışmada mesleki müzik eğitimi öğrencilerinin en baskın özelliklerinin değişiklik, yaratıcı kişilik, bağımsızlık, kadınsı özellikler, oto-kontrol, kendini suçlama olduğu görülmüştür.

Çemberci (2003) tarafından yapılan çalışmada eğitim yöneticilerinin en baskın özellikleri arasında düzen, ideal benlik ve başatlık özelliklerinin olduğu görülmüştür.

Otrar ve Kulaksızoğlu (1997) yapılan çalışmada endüstri meslek lisesi öğrencilerinin en baskın özelliklerinin başatlık, bağımsızlık, özgüven ve yaratıcı kişilik olduğu görülmüştür.

c) Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin ACL Testi Alt Ölçekleri İçin Yapılan Farklılıklara İlişkin Sonuçlar

- Klasmanlara göre; kişilik testi sonuçları anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Kuru ve Aslan (2002) yapılan çalışmada ise 1. Lig futbolcularının güç gösterme, başarıya yaklaşma ve başarısızlıktan kaçınma güdülerinin 2. ve 3. Lig futbolcularından yüksek olduğu görülmüştür.

- Meslek değişkenine göre; Serbest meslekle uğraşan hakemlerin sefkat özelliği, diğer meslek gruplarında çalışan hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir.

- Cinsiyet değişkenine göre; danışmaya hazır oluş alt ölçeğinde kadın futbol hakemleri erkek futbol hakemlerinden; kadınsı özellikler alt ölçeğinde ise erkek futbol hakemleri kadın futbol hakemlerinden anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır.

Gül (2002) tarafından yapılan çalışmada erkek öğretmenlerin kadınsı özellikleri, kadın öğretmenlerden anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Aydos ve Selçuk (1998) tarafından yapılan çalışmada ise erkeklik dişilik ölçeğinde spor yapan ve yapmayan polis akademisi öğrencilerinin ortalama puanları erkeklik boyutu içerisinde çıkmış, sporcu olan grubun ortalama puanı, erkeklik boyutu içerisinde ve diğer gruptan yüksek olduğu

tespit edilmiştir.

Kuru ve Baştuğ (2006) tarafından yapılan çalışmada bayan futbolcuların şefkat gösterme ihtiyacının bayan olmanın gereği erkek sporculardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Erkek futbolcularda ise özerklik, başatlık, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık ihtiyacı puanları bayan futbolculardan daha yüksek çıkmıştır.

Deniz (1998) tarafından yapılan çalışmada ise kadın ve erkek müzisyenlerde danışmaya hazır oluş alt ölçeğinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Kuzgun (1987) tarafından yapılan çalışmada değişik sosya ekonomik düzeye sahip kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre uyarlık, özerklik, başatlık, değişiklik, karşı cinsle ilişki ve saldırganlık alt ölçeklerinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bunlardan uyarlık ve değişiklik ihtiyaçlarında kızların, diğer alt ölçeklerde ise erkeklerin daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Kuru (2003) tarafından yapılan çalışmada Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Bölümünde okuyan milli ve milli olmayan kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermediği görülmüştür.

- Eğitim durumları değişkenine göre; kişilik testi sonuçları anlamlı bir farklılık göstermemiştir.
- Ekonomik durum değişkenine göre; ekonomik durumu iyi olan hakemlerin duyguları anlama, şefkat, yakınlık ve ideal benlik puanları, ekonomik durumu orta olan hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir.
- Hakemliği seçme nedenleri değişkenine göre; hakemliği ek bir iş olsun diye seçenlerin değişiklik ve yaratıcı kişilik alt ölçek puanları, seçme nedeni olarak, istediğim için ve daha önce futbol oynadığım için diyen hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir.

- Hakemlik yapmaktan memnuniyetleri değişkenine göre; memnun olanların, sebat, düzen ve uyarlık özellikleri, kararsızlara göre, kararsızların; bağımsızlık, saldırganlık ve değişiklik özellikleri, memnun olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir.

Gül (2002) tarafından çalışmada öğretmenlik yapmaktan memnun olanların sebat ve düzen özellikleri kararsızlara göre, kararsızların bağımsızlık, saldırganlık ve değişiklik özellikleri memnun olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

- Hakemlik yapma süreleri değişkenine göre; kişilik testi sonuçları anlamlı bir farklılık göstermemiştir.
- Yaş değişkenine göre; 36-40 yaş grubu hakemlerin sebat ve düzen özellikleri diğer yaş gruplarında yer alan hakemlerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Gül (2002) tarafından yapılan çalışmada 36-50 yaş arasındaki öğretmenlerin sebat özelliği diğer yaş gruplarındaki öğretmenlerden anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

5.2. ÖNERİLER

1. Futbol Hakemliğine yeni başlayacak hakemler seçilirken, ideal benlik, başatlık, özgüven, yaratıcı kişilik ve düzen özellikleri taşıyan kişilerden seçilmelidir.
2. Hakem adaylarının seçiminde, bilişsel yetenek ve fiziksel beceriler yanında duyuşsal özelliklere de yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- ALİ, N. İ. (2004). Futbol da Eğitim Öğretim. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Basımevi.
- ANONYMOUS. (2003). "The Psychology of Refereeing". Fifa Magazine. Çeviren: Cem SATMAN. (Fifa Yardımcı Hakemi).
- ARI, R., ÜRE, Ö., YILMAZ, H. (1998). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Konya: Mikro Yayınları.
- ARIPINAR, E. (1992). Türk Futbol Tarihi. Cilt 1. Ankara: Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları.
- ATABEYOĞLU, C. (1972). Spor Ansiklopedisi. İstanbul.
- ATKINSON, R., ATKINSON, R., HILGARD, E. R. (1995). Psikolojiye Giriş II. İngilizceden Çevirenler: Kemel ATAKAY, Mustafa ATAKAY, Aysun YAVUZ. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- BABACAN, D. (1991). Türkiye de Futbol Hakemliği. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- BACANLI, H. (1997). Eğitim Psikolojisi. İstanbul.
- BAŞARAN, İ. E. (1991). Örgütsel Davranış. (İkinci Baskı). Ankara.
- BAŞER, E. (1986). Uygulamalı Spor Psikolojisi. Ankara.
- BAYMUR, F. (1994). Genel Psikoloji. Ankara: İnkilap ve Aka Kitabevi.
- CARREL, A. (1997). İnsan Denen Meçhul. (Birinci Baskı). İstanbul: Hayat Yayınları.

CEL, A. (1994). "Hakemlik Psikolojisi", Çeviren: KİN, A. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi. Sayı:1.

CÜCELOĞLU, D. (1998). İnsan ve Davranışı. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

CÜCELOĞLU, D. (2000). İnsan Davranışı ve Psikolojinin Temel Kavramları. (Onuncu Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

CÜCELOĞLU, D. (2004). İnsan ve Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları. (Onüçüncü Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÇARIKLI E. (2007). Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano Dersindeki Başarıları ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.

ÇEMBERCİ, Y. (2003). Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

DENİZ J. (1997). Mesleki Müzik Eğitimi Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 9.

DENİZ J. (1998). Mesleki Müzik Eğitimi Öğrencilerinin Konser Kaygılarının Cinsiyet, Kişilik ve Okul Değişkenleri Açısından İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 10.

DURMUŞ R. (2007). 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı.

DURNA, E. (1997). Türkiye de Futbol ve Hakem. İstanbul: Büyük Şehir Belediyesi Basımevi.

EKŞİ, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.

ENÇ, M. (1978). Ruh Sağlığı Bilgisi. (Sekizinci Baskı). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

ERDEN, M. (2000). Eğitim Psikolojisi: Gelişim, Öğrenme, Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

EREN, E. (2001). Yönetim ve Organizasyon. İstanbul: Remzi Kitapevi.

EVANS&BELLON. (2000). The Sly Seductress : Power. For The Good of The Game. Çeviren: Cem SATMAN. (Fifa Yardımcı Hakemi). California, USA (SİNSİ AYARTICI GÜÇ).

GENÇTAN, E. (1989). Çağdaş Yaşam ve Norm Dışı Davranışlar. İstanbul.

GENÇTAN, E. (2000). Psikanaliz ve Sonrası. (Dokuzuncu Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

GENÇTAN, E.(2005). Psikanaliz ve Sonrası. (On birinci Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

GÜL, G. (2002). İlköğretim Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

İSTENGEL A. M. (2006). Okul Rehber Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri ile İş Stresi Arasındaki İlişki Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı.

KAYIŞOĞLU, B., MÜNİROĞLU, S. (1999). Ankara Bölgesindeki Futbol Hakemlerinin Fiziksel Özelliklerinin Klasmanlara Göre Karşılaştırılması. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi. Sayı: 4. s:37.

KAYNAK S. (2007). Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOPTAGEL, İ. G. (1982). Tıpsal Psikoloji. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrah Paşa Tıp Fakültesi Yayını No: 110.

KÖKNEL, Ö., ÖZUĞURLU, K. (1980). Tıp da Ruh Bilim. İstanbul: Bozak matbaası.

KÖKNEL, Ö. (1995). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. (On üçüncü Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar.

KURU E., ASLAN A. (2002). Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Başarı Motivasyonları Farklılıkları ve Sportif Tecrübe İlişkisi. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Sayı: 7.

KURU E. (2003). Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Bölümünde Okuyan Milli ve Milli Olmayan Kız ve Erkek Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi.

KURU E., PERSİL Y. (2003). Polis Milli Futbol Takımda Oynayan Üst Düzey Elit Sporcu Polislerle, Spor Yapmayan Polislerin Psikolojik İhtiyaçlarının Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 2.

KURU E., BAŞTUĞ G. (2006). Bayan ve Erkek Futbolcuların Psikolojik İhtiyaçlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Sayı: 4.

KUZGUN Y. (1987). Sosya Ekonomik Düzey ve Psikolojik İhtiyaçlar. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1-2.

METE C. (2006). İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri

ile İş Tatminleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı.

MHK (Merkez Hakem Kurulu Yayını). (1997). Hakem Kimdir? < <http://hakemrehberi.8m.com> > (2006).

MORGAN, C. (1991). Psikolojiye Giriş. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

MORGAN, C. (2004). Psikolojiye Giriş. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları. Yayın no:1.

ORAL, M. A. (1954). Türkiye Futbol Tarihi. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.

ORTA, L. (2005). Dünya ve Türkiyede Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi. s: 2. <http://www.tffhd.org.tr/arastirmaceviri.asp> 16 Haziran 2006 tarihinde alınmıştır.

ORTAR M., KULAKSIZOĞLU A. (1997). Endüstri Meslek Liselerinde Öğrenim Görmekte Olan 16-17 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 9.

ÖZBAYDAR, S. (1987). Psikoloji Ders Kitabı. (On sekizinci Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayını.

ÖZGÜN S. (2007). Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.

ÖZGÜVEN, İ. E. (2000). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Pdrem yayını.

ÖZTABAĞ, L. (1983). Psikolojide İlk Adım. İstanbul: İnkilap ve Aka Kitabevleri.

RICHARD, N. C. (1995). Danışma Psikolojisi Kuramları. AKKOYUN, F. (Ed.). Ankara.

SAVRAN, C. (1993). Sıfat Listesinin (Acl) Türkiye Koşullarına Uygun Dilsel Eşdeğerlilik, Geçerlilik, Güvenirlilik, Norm Çalışması ve Örnek Bir Uygulama (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. İstanbul.

SCHULTZ, D. P., SCHULTZ, S. E. (2002). Modern Psikoloji Tarihi. Türkçesi: Yasemin ASLAY. İstanbul: Kaktüs Yayınları.

SELÇUK E., AYDOS L. (1998). Ankara Polis Akademisi Sporcu Olan ve Sporcu Olmayan Öğrencilerin Kişilik ve Davranış Özelliklerinin Araştırılması. Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Sayı: 3.

SELLIN, E. (2003). The Psychology Of Soccer Officiating. Çeviren: Cem SATMAN (Fifa Yardımcı Hakemi).

TEZCAN, F. (1964). Futbol. İstanbul.

TEZCAN, M. (1993). Kültür ve Kişilik. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Yayını No: 173.

TFFHGD. (2001). "Hakemin Sesi". İstanbul, Kasım 2001.

VAUTROT, M. (2003, Şubat 12). Referee is The Part of The Game. < www.fifa.com-articles > (2004, Ağustos 17).

YANBASTI, G. (1990). Kişilik Kuramları. İzmir: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 53.

YAVUZER, H.(2001). Çocuk ve Suç. (Onuncu Baskı). İstanbul.

YÖRÜKOĞLU, A. (2004). Gençlik Çağı. (Onikinci Baskı). İstanbul: Özgür yayınları.

EK: 1
HAKEM KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1-Klasmanınız:

- Süper Lig
- Süper Lig Yrd.
- AKH
- BYNA
- BKH
- BYNB
- CKH
- CKYH

2-Mesleğiniz:.....

3-Cinsiyetiniz:

- Bay
- Bayan

4-Öğrenim Durumunuz:

- İlk Öğretim
- Orta Öğretim
- Yüksek Okul

5-Maddi Durumunuz: (1) çok kötü (2) kötü (3) orta (4) iyi (5) çok iyi

6-Hakemliği neden seçtiniz?

- a) İstedğim için
- b) Ailem istediği için
- c) Daha önce futbol oynadığım için
- d) Ek bir iş yapmak istediğim için

7-Hakemlik yapmaktan memnun musunuz?

- a) Memnunum
- b) Kararsızım
- c) Memnun değilim

8-Kaç yıldır hakemlik yapıyorsunuz?

- a) 0-5 yıl
- b) 6-10 yıl
- c) 11-15 yıl
- d) 16-20 yıl
- e) 21-25 yıl

9-Yaşınız?

- a) 21-25
- b) 26-30
- c) 31-35
- d) 36-40
- e) 41-45

Araştırmaya sağlayacağınız katkılara teşekkür ederim.

Serkan ÇİMEN

G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı

EK: 2

ACL (SIFAT LİSTESİ)

AÇIKLAMA

Bu test, bir sıfat tanımlama listesidir. Lütfen sıfatları hızlıca okuduktan sonra, kendinizi tanımladığınızı düşündüğünüz sıfatların önündeki parantezin içine çarpı (x) işareti koyunuz. Elinizdeki listede çok sayıda eş anlamlı ve zıt sıfatlar bulunmaktadır. Bunlardan dolayı tartışılmayınız. İşaretleme işlemi fazla zaman harcamadan , hızlıca yapınız. Bir sıfat üzerinde fazla durmayınız. Lütfen işaretleme yaparken, olmak istediklerinizi değil, sizde var olan özelliklerinizi dikkate alınız.

Şimdiden, gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ederim.

1.] Acelesi	76.] Dürüst	151.] Kadınsı	226.] Sanata yatkın
2.] Acelesiz	77.] Düşünceli	152.] Kaprisli	227.] Savunucu
3.] Acımasız	78.] Düşünmeden davranan	153.] Karmaşık	228.] Savurgan
4.] Açgözlü	79.] Düşmanca	154.] Kararsız	229.] Saygılı
5.] Açık düşünceli	80.] Egoist	155.] Katı	230.] Saygısız
6.] Ağırbaşlı	81.] Eleştirici	156.] Kavgacı	231.] Sebatlı
7.] Ağzı sıkı	82.] Eli çabuk	157.] Kaygılı	232.] Sebatsız
8.] Akılcı	83.] Eli sıkı	158.] Kayıtsız	233.] Seksi
9.] Akıllı	84.] Emin	159.] Kendi çıkarlarını gözeten	234.] Sempatik
10.] Akılsız	85.] Endişeli	160.] Kendinden emin	235.] Serbest
11.] Akıllı başında	86.] Enerjik	161.] Kendine acıyan	236.] Sert
12.] Aklı karışık	87.] Erkeksi	162.] Kendine güvenen	237.] Sessiz
13.] Aksı	88.] Faal	163.] Kendini inkar eden	238.] Sevecen
14.] Alaycı	89.] Fırsatçı	164.] Kendini cezalandıran	239.] Sevimli
15.] Alçak gönüllü	90.] Fikrinden dönmeyen	165.] Kendini beğenmiş	240.] Sıcak kanlı
16.] Alışılmamış	91.] Garip	166.] Keşfedici	241.] Sıhhatli
17.] Alıngan	92.] Geleneklere uymayan	167.] Keyfine düşkün	242.] Sıkıcı
18.] Anlayışlı	93.] Geleneksel	168.] Kıymet bilen	243.] Sıkılan
19.] Arkadaş canlısı	94.] Gerçekçi	169.] Kibar	244.] Sıradan
20.] Asi	95.] Gergin	170.] Kibarlık düşkünlü	245.] Sinirli
21.] Azimli	96.] Girişimci	171.] Kibirli	246.] Sistemli
22.] Bağlımlı	97.] Girişken	172.] Kibirsiz	247.] Soğuk
23.] Bağımsız	98.] Gösterişçi	173.] Kin güden	248.] Soğuk kanlı
24.] Bakımlı	99.] Gücenik	174.] Kişiliği tam oluşmamış	249.] Sorumlu
25.] Barışçı	100.] Güçlü	175.] Kolay etkilenen	250.] Sorumsuz
26.] Basiretli	101.] Gürültücü	176.] Kolay heyecanlanmaz	251.] Sosyal
27.] Baskın	102.] Güvenilir	177.] Konuşkan	252.] Sakun
28.] Başkalarının haklarına saygılı	103.] Güvenilmez	178.] Kontrollü	253.] Sakacı
29.] Batıl inançlı	104.] Güvenli	179.] Korkak	254.] Sen
30.] Bencil	105.] Güzel	180.] Korkusuz	255.] Şikayetçi
31.] Ben merkezci	106.] Hakkını arayan	181.] Kötümser	256.] Şüpheli
32.] Bezgin	107.] Halinden memnun	182.] Kurnaz	257.] Talep kar
33.] Bilge	108.] Hassas	183.] Kuruntulu	258.] Tedbirli
34.] Bireysel	109.] Haşarı	184.] Kuvvetli	259.] Tedirgin
35.] Candan	110.] Haşin	185.] Kültürlü	260.] Telaşlı
36.] Cazibeli	111.] Hayalci	186.] Küstah	261.] Tembel
37.] Cesur	112.] Hayal perest	187.] Maceracı	262.] Terbiyeli
38.] Ciddi	113.] Hazır cevap	188.] Makul	263.] Tertipli
39.] Cın fikirli	114.] Hevesli	189.] Mantıklı	264.] Titiz
40.] Cömert	115.] Hevecanlı	190.] Meraklı	265.] Toy
41.] Cüretli	116.] Hırslı	191.] Merhametli	266.] Tutucu
42.] Çalışkan	117.] Hırssız	192.] Merhametsiz	267.] Uçarı
43.] Çekingen	118.] Hilekar	193.] Mesafeli	268.] Umursamaz
44.] Çenesi düşük	119.] Hislerine hakim	194.] Mizumsuz	269.] Unutkan
45.] Çirkin	120.] Hoş	195.] Münakaşacı	270.] Utangaç
46.] Çocuksu	121.] Hoş görülü	196.] Münasebetsiz	271.] Uyanık
47.] Çok sinirli	122.] Hoşgörüsüz	197.] Mütevazı	272.] Uygur
48.] Çok yönlü	123.] Hoşnutsuz	198.] Namus delisi	273.] Uysal
49.] Dağınık	124.] Huysuz	199.] Nankör	274.] Uyumlu
50.] Dakik	125.] Hükmetsiz	200.] Nazik	275.] Uyuşuk
51.] Dalgın	126.] Hünerli	201.] Neşeli	276.] Ürkek
52.] Dayanıklı	127.] İhlmlı	202.] Nükteli	277.] Velveleci
53.] Değişken	128.] İsrarcı	203.] Olgun	278.] Vicdanlı
54.] Değişken huylu	129.] İç görülü	204.] Öçülü	279.] Vicdansız
55.] Delidolu	130.] İç kapanık	205.] Önyargılı	280.] Yakışıklı
56.] Dengeli	131.] İçten	206.] Övgücü	281.] Yalın
57.] Dengesiz	132.] İdareli	207.] Özenli	282.] Yapmacıklık
58.] Derbeder	133.] İdealist	208.] Özgün	283.] Yapmacıksız
59.] Derin düşünceli	134.] İğneleyici	209.] Palavracı	284.] Yarattıcı
60.] Dürdürücü	135.] İhtiyatlı	210.] Pasif kişilikli	285.] Yardıma hazır
61.] Dışa dönük	136.] İlerici	211.] Patavatsız	286.] Yardım sever
62.] Dişi	137.] İleriye gören	212.] Patrtıcı	287.] Yavaş
63.] Dik başlı	138.] İlgili alanı dar	213.] Planlı	288.] Yayılgacı
64.] Dikkati dağınık	139.] İlgili alanı geniş	214.] Pratik zekalı	289.] Yetenekli
65.] Dikkatli	140.] İlgisiz	215.] Rahat	290.] Yol gösterici
66.] Dikkatsiz	141.] İnatçı	216.] Resmî	291.] Yol yordam bilen
67.] Diktatör	142.] İnsafsız	217.] Resmî olmayan	292.] Yulka yürekli
68.] Doğal	143.] İstikrarlı	218.] Sabırlı	293.] Yürektaş
69.] Doğru sözlü	144.] İş bilir	219.] Sabırsız	294.] Zalim
70.] Dolambaçlı	145.] İşbirliğine yatkın	220.] Sadık	295.] Zayıf
71.] Dost canlısı olmayan	146.] İşveli	221.] Sağ duyulu	296.] Zeki
72.] Duygulu	147.] İtaatkar	222.] Sağlıklı	297.] Zeki olmayan
73.] Duygusal	148.] İyi huylu	223.] Sakin	298.] Zihni meşgul
74.] Duygusal olmayan	149.] İyimsiz	224.] Saldırgan	299.] Zorlayıcı
75.] Duygusuz	150.] Kaba	225.] Samimi	300.] Durgun